

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**Дистанційне навчання в умовах пандемії COVID-19:
переваги і проблеми**

Студентки 4 курсу, групи СОІз–41
напряму підготовки (спеціальності)
014 Середня освіта (Історія)

Петльова Наталія Миколаївна

Керівник:

кандидат історичних наук, доцент

Королько Андрій Зіновійович

Рецензент:

кандидат історичних наук, доцент

Стефанюк Галина Василівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Принципи формування технологій дистанційного навчання учнів	8
РОЗДІЛ 2. Організаційно-методичне і технологічне забезпечення закладів загальної середньої освіти в умовах COVID-19	19
2.1 Робота шкіл в період карантину	19
2.2 Засоби індивідуального захисту та вакцинація – єдиний спосіб очного навчання	22
РОЗДІЛ 3. Дистанційна історична освіта у закладах освіти: виклики сьогодення	27
3.1 Ефективність і переваги дистанційної освіти та застосування методів інноваційних технологій на уроках історії і суспільствознавчих предметів	27
3.2 Дистанційні школи – тренд українських освітян	39
РОЗДІЛ 4. Соціологічне опитування щодо організації навчання в умовах пандемії COVID-19	42
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Дистанційне навчання являє собою добре організовану і контрольовану самоосвіту з використанням комп'ютерної техніки й комунікаційних мереж. Більшість європейських країн практикують такий метод навчання ще з XVIII ст. Свій початок віртуальне навчання заклало ще в 1840 р. в Англії, тоді Іссак Пітман використовував поштовий зв'язок для навчання із студентами.

Проте, Україна вперше стикнулася з потребою мережевого навчання саме в березні 2020 р. Пандемія COVID-19 внесла несподівані зміни в організацію навчального процесу. Вчителі змушені проводити уроки віддалено, опановувати цифрові інструменти, застосовувати нові педагогічні підходи та методики. Дистанційне навчання додало чимало клопотів не тільки вчителям шкіл, воно також суттєво вплинуло на батьків, які не завжди можуть поєднувати перебування вдома з дитиною та роботу.

На сьогоднішній день більшість учасників навчального процесу адаптувались в сфері віртуального навчання. Обрали для себе зручний режим дистанційного навчання (синхронний або асинхронний). Однак, неважко помітити, що дистанційна освіта призводить як до позитивних, так і до негативних наслідків.

Мета дослідження полягає в тому щоб на основі наявної літератури, соціального опитування, дослідженні відеоматеріалів, інтерв'ю провести аналіз дистанційного навчання в період пандемії COVID-19 та виокремити позитивні та негативні наслідки.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- з'ясувати принципи формування технологій дистанційного навчання учнів;
- висвітлити спосіб роботи шкіл в період карантину;
- дослідити межі необхідності вакцинації працівників закладів освіти;
- обґрунтувати ефективність і переваги дистанційної освіти та застосування методів інноваційних технологій на уроках історії;

- визначити місце онлайн школи в сучасному світі;
- проаналізувати соціологічне опитування щодо організації навчання в умовах пандемії COVID-19.

Об’єкт дослідження – дистанційне навчання в Україні.

Предмет дослідження – специфіка, зміст та особливості дистанційного навчання в умовах пандемії COVID-19.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від березня 2020р. і до сьогодні. Нижня межа – 12 березня 2020 р. – початок навчання в умовах пандемії COVID-19 та запровадження дистанційного навчання в усіх закладах освіти України.

Географічні межі охоплюють територію нашої держави – Україна.

Теоретико-методологічна основа дослідження ґрунтується на загальнонаукових історичних принципах, на цілісності та науковій об’єктивності, реалізованих через методи історичного дослідження, а саме: порівняльний, описовий, метод класифікації та критики джерел. Також використовувалися метод соціологічного опитування та контент-аналізу.

Ступінь наукової розробки проблеми та джерельне забезпечення дипломної роботи. Трактують поняття «дистанційне навчання» досліджували П. І. Федорук, О. О. Андрєєв, М. Мур.

П. І. Федорук визначає дистанційне навчання як нову організацію навчального процесу. Він вважає, що використання механізму дистанційного навчання та практичне застосування роботи з комп’ютером дозволяє не тільки зберегти якість навчального процесу, а в деякій мірі навіть покращить його [91, с. 37].

О. О. Андрєєв наводить таке визначення дистанційного навчання – це планомірне навчання у вигляді діалогу під час якого взаємодіють суб’єкти навчального процесу. Цей вид навчання не залежить від місця розташування суб’єкта та відбувається у структурованій цілісності навчального процесу. Частиною цієї системи є методи та засоби навчання, підсистеми цілей, зміст та організаційні форми навчання. Мобільне навчання – це система, за допомогою

якої відбувається процес дистанційного навчання, який передбачає освоєння та здобуття певного освітнього рівня, що є основою для початку трудової та творчої діяльності [81, с. 35].

Загалом дослідники переконані в тому, що немає єдиної широкоживаної дефініції «дистанційного навчання» апіорі. До того ж, поняття «дистанційне навчання» по-різному перекладається, проте первісний переклад саме такий – «distance learning». Розробник однієї з теорій дистанційного навчання М. Мур характеризував цю форму навчання як незалежне навчання та викладання (independent learning and teaching), зображаючи його у якості освітньої системи, в якій учень і вчитель спілкуються за допомогою різних електронних засобів комунікації та є незалежними, віддаленими один від одного, як територіально, так і в часовому просторі [45].

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій на уроках історії та суспільствознавчих предметів є невід'ємним елементом дистанційного навчання. Дослідження умов використання ІКТ займався Нетьосов С. І. Він зазначив, що для досягнення позитивного результату на уроці ІКТ необхідно застосовувати системно, також слід враховувати вік учня, передбачити дидактичні цілі та завдання застосування ІКТ [24].

На законодавчому рівні було закріплено ряд нормативних документів, які містять рекомендації щодо проведення мережевого навчання. Сюди слід віднести Наказ Міністерства освіти і науки України № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання» [1], Положення «Про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» [3], Наказ № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» [5], Лист МОН № 1/9-609 від 02.11.20 року «Щодо організації дистанційного навчання» [7]; Постанова МОЗ «Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти на період карантину у зв'язку поширенням коронавірусної хвороби (COVID -19)» [2]. Також Міжнародним фондом «Відродження» було розроблено проект «Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації» [86].

Сергій Дятленко став автором рекомендацій для громад «Робота шкіл в

період карантину» [14]; Гевал П. А. було розроблено «Загальні принципи використання комп'ютера на уроках різних типів» [13].

Станом на 2022 рік розроблено цілий ряд інтернет-платформ для навчання учнів. Наприклад, Нік Борг, Джеф О'Хара та Кристал Хаттер розробили платформу для комунікації та спілкування «Edmodo» [48]; Ерік Юань є засновником програми для віддаленого відеозв'язку «Zoom» [50]; Мартін Доугіамас створив платформу, яка об'єднала всіх учасників начального процесу «Moodle» [47]; Олександр Єрьомін започаткував створення онлайн-ресурсу «Мій клас» [49]; розробником сервера «Google Classroom» є Google [59].

Наукова новизна отриманих результатів дипломної роботи зумовлена сукупністю поставлених завдань та засобами їх розв'язання. У роботі:

уперше:

– комплексно розглянуто переваги та недоліки дистанційного навчання учнів на уроках історії і суспільствознавчих предметів;

удосконалено:

– аналіз чинного законодавства, а саме норм, які стосуються проведення дистанційного навчання;

– моніторинг та проведення соціологічного опитування щодо організації навчання в умовах пандемії COVID-19;

– розгляд праць Федорука П., Андрєєва О., Мура М., які містять в собі всебічне тлумачення поняття дистанційного навчання;

отримали подальший розвиток:

– вивчення важливості аспекту вакцинації вчителів;

– дослідження тренду дистанційної школи;

– виокремлення особливостей роботи шкіл в період карантину.

Практичне значення отриманих результатів дипломної роботи полягає в тому, що її матеріал можна використовуватися в навчальній (створення та удосконалення робочих навчальних програм, інших навчально-методичних матеріалів для підготовки до лекційних і практичних занять,

підготовка навчально-методичних рекомендацій та посібників), науково-дослідній, громадській (волонтерській) та державній роботі.

Структура роботи обумовлена об'єктом, предметом, метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, поділених на чотири підрозділи, висновку, списку використаних джерел та 39 додатків і піддодатків. Основний обсяг роботи становить 50 сторінок, загальний – 103 сторінки.

РОЗДІЛ 1

Принципи формування технологій дистанційного навчання учнів

Березень 2020 р. став початком «нового» навчання школярів. Для організації навчального процесу знадобилися додаткові кошти та зусилля, постала проблема у створенні інтернет-платформ для зручного навчання учнів. Проте, це дуже хороший досвід для України, адже щорічно ми стикаємося зі спалахами сезонного грипу. Та й інші сусідні держави давно вже вийшли на «новий» рівень навчання, враховуючи мобільність та індивідуальність учнів. Студенти, школярі європейських держав уже протягом двох десятиліть років мають можливість навчатись онлайн.

Згідно положення «Про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти», «дистанційне навчання – організація освітнього процесу (за дистанційною формою здобуття освіти або шляхом використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти) в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх як правило опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій» [3].

Загалом, вітчизняні і зарубіжні науковці трактують це поняття по-різному.

Smart-освіта являє собою організацію роботи взаємодії учасників освітнього процесу за допомогою ІКТ та Інтернет мережі. Головною метою мережевого навчання є надання відповідного рівня освіти [39].

Одним із передових засобів дистанційного навчання, що зосереджується на взаємодії учасників онлайн-навчання є обмін «артифактами розуміння». До них відносять ресурси, які створили самі учні (ітелект-карти, діаграми, підкасти, пости, блоги). Будь-який віддільно взятий артефакт, як вказує Костянтин Бугайчук «можна розглядати, як знімок ділянки мережі і зв'язків між поняттями й ідеями, які автор зміг встановити в ході вивчення теми курсу. Це, по суті,

мережа, яку він побудував у своїй свідомості й подав для обговорення рис інших учасників» [11].

Розвиток інтелекту, творчих здібностей людини є першочерговим завданням дистанційного навчання. Всіх цих якостей можна досягти за допомогою різних програм, вільного, відкритого використання освітніх ресурсів, користуючись всесвітньою мережевою системою Інтернет. Загалом Інтернет являє собою інформаційну мережу, яка є одним із засобів дистанційного навчання, адже вміщує в собі масу важливих фактів і допомагає учням (і вчителям) знайти відповіді на питання, які їх цікавлять.

Щоб краще зрозуміти суть мережевого навчання необхідно виділити три аспекти: «Учора», «Сьогодні», «Завтра».

«Учора» – основний обсяг інформації учень отримував в школі від вчителя, також використовував підручники та посібники.

«Сьогодні» – за допомогою новітніх інформаційно-комунікаційних технологій вчитель має змогу створювати для учнів квести, змагання у вигляді онлайн-гри. А це в свою чергу покращує зв'язок між дітьми. Застосування ІКТ допомагає дітям максимально використовувати можливості отримання інформації з різних джерел.

«Завтра» – комп'ютер допомагає отримувати якісні знання цікаво та швидко. Направлення отриманих знань, умінь та навичок учня в правильному руслі допоможе йому адаптуватись в суспільстві, стати фахівцем у відповідній справі [20, с. 34].

Величезну кількість корисної інформації в сфері освіти вміщує в себе саме мережа Інтернет, оскільки з шаленою швидкістю відбувається розширення серверів та інформаційних платформ. Варто зазначити, що в наш час майже усі галузі освітньої діяльності освоюються за допомогою засобів телекомунікації. Саме це є поштовхом для появи нових форм освіти, без яких унеможлиблюється розв'язання безперервно поновлюваного спектру завдань, що висуває сучасна освіта [17].

З початком дистанційного навчання в Україні законодавством було чітко передбачено, що заклад освіти повинен організовувати дистанційне навчання для учнів, які не мають медичних протипоказань до занять із комп'ютерною технікою. Слід наголосити, що наявність таких протипоказань може бути встановлено тільки на підставі медичного висновку або іншого документа, який видається закладом охорони здоров'я або, який подають батьки за власної ініціативи; в окремих випадках такий документ до закладу освіти подають законні представники учня.

У випадку, коли учень немає можливості навчатись онлайн, то вчителю доцільно погодити з батьками форму їх взаємодії, виокремити засоби навчання, які вони будуть використовувати.

Під час мережевого навчання здобувачі освіти та вчителі повинні:

- ✓ «дотримуватися санітарних правил і норм щодо формування розкладу навчальних занять, вправ для очей та постави, безперервної тривалості навчальної діяльності з технічними засобами навчання, тривалості виконання завдань для самопідготовки у позанавчальний час (домашніх завдань);
- ✓ створювати умови для забезпечення повноцінної участі в освітньому процесі осіб з особливими освітніми потребами (застосування допоміжних технологій навчання, підтримка з боку асистента вчителя та/або асистента учня, проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) тощо) з обов'язковим урахуванням індивідуальної програми розвитку;
- ✓ використовувати доступні засоби комунікації (телефонний, поштовий зв'язок тощо) для учнів, які не можуть взяти участь у синхронному режимі взаємодії з поважних причин (стан здоров'я, відсутність доступу (обмежений доступ) до мережі Інтернет або технічних засобів навчання тощо);
- ✓ дотримуватися вимог щодо захисту персональних даних учасників освітнього процесу в електронному освітньому середовищі» [7].

Також державними діями регламентовано порядок реалізації дистанційного навчання, особливості організації навчального процесу за дистанційною формою навчання. Ці та інші аспекти закріплені в положенні «про дистанційне навчання», а також положенні «про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» [1; 5].

Серед вчителів постало серйозне питання: як комунікувати з учнями, яку інтернет платформу використати для основи навчального процесу та головне – як простежити за академічною доброчесністю учнів? Однак, школярі також зіткнулись з достатньою кількістю проблем: скачування різних програм, реєстрація на нових платформах, створення додаткових облікових засобів – все це додало чимало клопотів.

Трохи адаптувавшись, вчителі почали застосовувати найпоширеніші сервери для оперативного інформування учнів та батьків. Початок поклали такі форми онлайн-комунікацій: відеоконференція (засіб телекомунікаційної технології, який проводиться в режимі реального часу (для цього обирають чітко визначений час). Великою перевагою відеоконференції є те, що вчитель має змогу супроводжувати свій урок наочним матеріалом, а також учасники можуть бачити один одного); форум (форма спілкування у дистанційному навчанні, яка застосовується найчастіше; форум дозволяє приєднати різні файли будь-якого розміру; також є можливість об'єднати декілька малих в один великий форум); чат (забезпечує користувачам мережі можливість спілкування в режимі «online»); блог (право на публікацію має тільки одна особа – адміністратор; створення блогу дає можливість вчителю публікувати інформацію для загального доступу всіх учнів); електронна пошта (передавання повідомлень у різних формах); анкетування (часто використовують для перевірки засвоєння учнями певного матеріалу в ході дистанційного навчання) [42].

Згодом почали масово використовувати Viber, FB Mesenger, Skype. Проте, ці системи не були створені для використання їх в освітньому процесі, вони не містять достатніх функцій як для вчителів, так і для самих учнів. Початок

організованого, структурованого навчання серед школярів поклали такі інтернет платформи як «Moodle», «Google Classroom», «Edmodo», «Мій клас», «Zoom». Вони значно полегшили роботу учасників навчально процесу.

Moodle – це інформаційна платформа в сфері навчання, яка надає можливість всім учасникам навчального процесу створити персоніфіковане навчальне середовище. Серед переваг цієї платформи варто виокремити такі: створена для навчання в усьому світі; розроблена для підтримки як викладання, так і навчання; проста у використанні; безкоштовно без ліцензійних платежів всебічна навчальна платформа.

Система Moodle дозволяє учням завжди мати доступ до текстового матеріалу уроку, переглядати завдання вчителя, ознайомлюватись і виконувати самостійні та лабораторні роботи. Даний сервер вміщає в себе різноманітну літературу: книги, посібники, послання на Інтернет-ресурси, інформаційні Ютуб-канали. Цією платформою також передбачена командна робота, які можна організувати за допомогою чату або форуму. Учень має можливість завантажувати вчителю виконані завдання, спілкуватись з ним в особистому чаті.

Вчитель в свою чергу має такі можливості: розміщення необхідного матеріалу, створенні різноманітних тестів, модифікація навчальних матеріалів [20, с. 52].

Moodle довіряють великі та малі установи, організації, зокрема Shell, London School of Economics, Державний університет Нью-Йорка, Microsoft та Open University. Кількість користувачів Moodle у світі, яка налічує понад 213 мільйонів користувачів, як на академічному, так і на корпоративному рівні, робить її найпоширенішою навчальною платформою у світі. Започаткував створення цієї платформи Мартін Доугіамас [47].

Google Classroom являє собою сервер, за допомогою якого учасники навчального процесу можуть вільно спілкуватися між собою. Вчителі мають доступ швидкого створення й упорядкування завдань, також за допомогою цього серверу можна надавати школярам результати перевірок їхніх робіт. Крім

того доступна функція розміщення оголошень, залишення коментарів у реальному часі. Виокремлення нової папки на Диску для кожного завдання та учня дає можливість орієнтуватись у кількості виконаних завдань [59].

Edmodo – це технологічна компанія у галузі науки, яка є платформою для спілкування користувачів між собою; надає швидкий доступ до використання ресурсів, необхідних для здобувачів освіти. Перевагами цієї платформи є доступ на безоплатній основі, відсутність реклами, доступ до освітнього процесу лише для учнів, всюдоступність програмного забезпечення. Засновниками цієї платформи є Нік Борг, Джеф О'Хара та Кристал Хаттер [48].

«МійКлас» – комп'ютерне програмування, яке допомагає вчителю економити свій час, а навчання школярів робить в рази цікавішим. Засновник – Олександр Єрьомін. Серед переваг: безоплатна електронна система, яка працює на всіх пристроях, з'єднаних з Інтернетом; містить в софі фабули завдань для дистанційного навчання, а також процес оцінювання учнів; під час виконання завдань, школярі мають змогу взяти участь в змаганнях зі своїми однокласниками та учнями інших класів. Слід відзначити легкість та доступність цього програмування, адже включає швидку автоматичну перевірку тих чи інших завдань та моніторинг учнівських результатів та досягнень. Спостерігаються різні типи та формати завдань, а саме: виконання групових завдань, розроблення тестування, програмування контрольних робіт, реалізація творчих вправ. Важливим є ще те, що теоретичні матеріали, методичні рекомендації розроблені відповідно до вимог шкільної програми [49].

Zoom – сервіс для віддаленого зв'язку у вигляді онлайн-зустрічей відеоконференцій. Для цього потрібно створити обліковий запис. Це комунікаційне програмне забезпечення є платною онлайн платформою, проте на період інфекційного захворювання COVID-19 це обмеження скасоване.

Zoom підходить як для індивідуальних занять так і для навчання декількох осіб одразу. Користуватись додатком досить легко, достатньо ввімкнути його на комп'ютері, планшеті чи смартфоні. Для під'єднання до

відеоконференції користувачеві слід перейти за посиланням або ж скористатися ідентифікатором конференції. За допомогою цієї інтернет-платформи можна організувати постійні зустрічі, час для яких слід встановити заздалегідь. До плюсів цього сервісу також слід віднести функцію «інтерактивна дошка», яку з легкістю можна демонструвати учням. Більше того, є змога легко й швидко спрямовувати увагу школярів з демонстрації екрана на інтерактивну дошку [50].

Освітні джерела та платформи, які створені для організації дистанційного навчання можна виокремити такі:

- ✓ Всеукраїнська школа онлайн (ВШО) – відеоуроки для учнів, які вони можуть побачити по телевізору. За для цього МОН та компанія Google розробили електронний розклад для учнів 1-11 класів. ВШО була створена з метою забезпечення всіх учнів рівним доступом до отримання знань. Головними аспектами при створенні Всеукраїнської школи онлайн були: безкоштовний доступ, якісний навчальний контент [70].
- ✓ Для тих, хто прагне все знати та розуміти було створено Ютуб-канал – «Цікава наука» [71].
- ✓ Для кращого вивчення та розуміння історії було розроблено мобільний застосунок «Книга-мандрівка» [72].
- ✓ Школа_інфо – паблік, який містить онлайн-уроки, новини та навчальні лайфхаки. [73].
- ✓ Студія онлайн-освіти Educational Era – це сервіс, який містить в собі онлайн-книги, що являють собою ілюстровані тексти, відео матеріали, містять в собі тести для перевірки знань. Одним із головних аспектів Educational Era є його вседоступність та безкоштовний доступ. Цей сервіс містить цікаву інформацію не тільки для учнів, а й для вчителів. Оскільки містить в собі ряд цікавих проектів таких як: «Онлайн-курс для вчителів», «Години медіаграмотності для вчителів», «Безпечний простір» [51].

- ✓ iLearn – знахідка для випускних класів. Адже містить в собі тести, вебінари, курси для підготовки до ЗНО. iLearn – це сервер, який містить в собі безкоштовне ігрове навчання, що дозволяє підвищити доступ до якісної освіти. Серед найвідоміших проектів: благодійна програма "Перша професія», «Тренінговий центр для вчителів», «Національна премія для вчителів Global Teacher Prize Ukraine» [52]. Global Teacher Prize Ukraine являє собою національну премію, яку щорічно здобувають вчителі, що зробили вагомий у розвиток суспільства чим підкреслили свою значущість серед колег вчителів в Україні. Завдяки цій нагороді відбувається: популяризація професії вчителя; спонукання працівників закладів освіти використовувати новітні методи та підходи для викладання матеріалу; збільшення уваги спільноти до важливості освіти [74].
- ✓ Prometheus – онлайн курси різних напрямків для вчителів та учнів, які проводяться як на платній так і на безоплатній основі. Допомагають розкрити потенціал особистості та оволодіти актуальними навиками вчителя. Даний проект також містить в собі можливість інтерактивного навчання. Це дає доступ до перегляду відеолекцій, виконання практичних завдань та комунікації з викладачем під час вебінару [53].
- ✓ Каталог підручників, відео, аудіокниг для школи – Українська Програма. Сайт створений для розповсюдження україномовного контенту. Розроблення навчальних програм було спрямоване на побудову гри, яка містить в собі навчальний зміст [56].
- ✓ Навчальні диски для школярів – «Нова школа». На диску містяться навчальні ігри, які можна відтворити за допомогою комп'ютера [57].
- ✓ E-pidruchnyku – електронні версії підручників. Завдяки цьому сайту учні можуть переглядати зміст підручника будь-де і будь-коли [58].

Варто зазначити, що створення інтернет-платформ для організованого, структурованого навчання значно полегшило роботу всіх учасників навчального процесу. Але ж залишається ще одне невирішене питання – обізнаність вчителів у сфері новітніх технологій. Різниця у віці, ступені кваліфікованості, трудовий стаж – все це відіграє значну роль в організації дистанційної освіти. Далеко не всі вчителі вміють використовувати цифрові носії інформації для вивчення певного матеріалу. Ряд педагогів стикнулися з проблемою відсутності певного програмного забезпечення. Також суттєвою перепорою для переходу до дистанційного навчання стала обізнаність працівників освіти у сфері Інтернет-ресурсів. Зрозуміло, що молодий спеціаліст вже забезпечений новітнім гаджетом швидше адаптується в сфері інтернет-комунікацій, що значно полегшує йому роботу.

Вирішивши питання забезпечення засобами зв'язку, доступу до Інтернет мережі вчителів залишається ще одне «але». Не всі учні мають персональний комп'ютер чи сучасний пристрій для роботи на платформі дистанційного навчання. Відповідно, користуючись мобільними пристроями батьків, вони не можуть вчасно виконувати завдання, бути присутніми на уроках. Тоді вчителі знову стикаються із труднощами, а саме як оцінити учня, який несвоєчасно виконав домашнє завдання?

Розглядаючи принципи формування технологій дистанційної освіти, все сходиться до одного – брак техніки, обмежений доступ до мережі Інтернет (часто в сільських місцевостях), рівень обізнаності у користуванні сучасними платформами дистанційної освіти несуть за собою негативні наслідки.

Окрім вище перелічених проблем мережевого навчання слід додати, що недоліків віртуальної освіти є безліч. Наприклад, проблема ідентифікації студента. Одним із найкращих способів визначення особи є відеоконференція, але слід зазначити, що інколи з технічних причин це неможливо. Проблема у мотивації учня також досить поширена, адже практично весь навчальний матеріал учень освоює самостійно. Прокрастинація – частий наслідок мережевого навчання. Здобувачі освіти все частіше зволікають покладеними на

них обов'язками, відкладають виконання завдань на «завтра». Вчителі стикнулися з необхідністю кардинальної зміни системи навчання, адже Smart-освіта має свої важливі елементи [36]. Також слід звертати увагу на час, а саме: кількість проведених хвилин, годин перед екраном комп'ютера. Всім відомо, що правила передбачають визначену кількість хвилин проведених перед монітором, а саме для учнів 5–9 класів, не більше 20–25 хв. за урок та не більше 3-х уроків на день. Варто зазначити, що брак живого спілкування також негативно впливає на дитину. В школі досить часто трапляються конфліктні ситуації і саме їх вирішення, знаходження єдиного цілого, виховує в школяра особистість. Не варто також забувати, що з впровадженням онлайн-навчання зменшилась можливість організації командної роботи. А це є дуже важливим фактором, бо саме команда діє як єдине ціле, члени якої взаємозалежні для отримання певної мети.

Саме тому дистанційна форма потребує особливої самоорганізованості та вміння розрахувати свій час [6].

Для кращого розуміння загальної картини дистанційної освіти варто провести паралелі між очним та дистанційним навчанням. Під час очного навчання вчитель виступає практично єдиним експертом в цій галузі та єдиним джерелом інформації. Однак, під час навчання за допомогою інноваційних технологій, вчитель виступає так званим радником, помічником учню. Якщо говорити про навчальну програму, то різниця тут дуже помітна: жорстка статистична програма різко прийняла позицію гнучкої і динамічної. Роль учня в навчальному процесі також значно змінилась. Раніше активні школярі, які чітко ставили задачі, шукали підходи до їх розв'язання, зараз стали пасивно «вбирати» інформацію вчителя [82, с. 82].

Отож, можна сказати, що дистанційна освіта ставить перед педагогами нові вимоги у різних сферах (змістовна сфера освіти, технологічна тощо). Також вимагає створення нових навчальних матеріалів, які можна використовувати за допомогою Інтернет-мережі. Варто зазначити, що віртуальне навчання носить інтерактивний характер, потребує чіткого

планування часу. Курс дистанційного навчання являє собою цілісний процес, який вміщає в себе самостійний пошук інформації, здобуття знань та комунікації за допомогою листування, відеозв'язку. Оцінювання та контроль вивченого матеріалу здійснюється у формах оперативного зворотного зв'язку.

Якість освіти – актуальний предмет багатьох дискусій у всі часи. Завдання вчителів під час дистанційної освіти полягає не лише в її запровадженні, а ще у забезпеченні позитивного впливу Smart-технологій на здобувачів освіти. Себто, спрямування на піднесення сильних сторін та зменшення негативних факторів. «Завдяки органічному поєднанню змішаних технологій відкритої освіти (кейс-технології, телевізійні технології, мережеві технології), українська дистанційна освіта стає найбільш доступною для широкої громадськості, що дає змогу здобувати освіту на все життя» [85].

РОЗДІЛ 2

Організаційно-методичне і технологічне забезпечення закладів загальної середньої освіти в умовах COVID-19

2.1 Робота шкіл в період карантину

Організація та виконання заходів протиепідемічної безпеки здійснюється під керівництвом засновника та керівника закладу освіти.

Виокремлюють чотири рівні епідемічної небезпеки поширення COVID-19, а саме: «зелений», «жовтий», «помаранчевий» та «червоний». Для того щоб встановити «жовтий» чи «червоний» рівень небезпеки COVID-19 враховують наступне: кількість вільних ліжок для госпіталізації хворих на COVID-19 (якщо завантаженість ліжок становить більше як 50% протягом п'яти днів поспіль, то встановлюється «червоний» рівень); середня кількість тестувань на захворювання COVID-19 (менш як 24 тестування на 100 тис. населення); показник захворюваності на COVID-19 перевищує базовий рівень захворюваності (за 14 днів на 100 тис. населення) [2].

Якщо наявна хоча б одна із цих ознак у певному регіоні, то цей регіон вважається таким, в якому значне поширення захворювання COVID-19.

Рішення про зміну рівня епідемічної безпеки переглядається кожних 14 днів.

Заклади освіти організують свою роботу саме у відповідності до рівня епідеміологічної безпеки. «Зелений» рівень передбачає очне навчання з дотриманням певних санітарних вимог. Однак під час «червоного» рівня запроваджується дистанційне навчання. «Жовтий» та «помаранчевий» рівні передбачають навчання у змішаній формі [2].

Рішення про організацію змішаного навчання приймається адміністрацією освітнього закладу. Керівники школи самостійно формують структуру складової форми змішаного навчання, враховуючи навчальний план та освітню програму, а також технічні можливості учнів та вчителів.

Освітній процес у формі очного навчання під час пандемії COVID-19 можливий. Однак необхідно чітко дотримуватись правил передбачених МОЗ України.

1. В період пандемії доступ до закладів освіти обмежений. Слід пам'ятати, що учні заходять до школи у чітко визначений час, їх вхід та вихід контролюється медичним працівником та черговим вчителем. Важливим елементом є замір температури тіла особи, яка заходить до навчального закладу. Тобто, всі працівники освітніх закладів повинні пройти температурний скринінг. Також педагогічні та непедагогічні працівники повинні повідомити, чи є у них ознаки ГРВІ. В період пандемії COVID-19 батькам слід виміряти температуру тіла своїх дітей ще при виході з дому, це значно знизить рівень захворюваності серед школярів. Вхід в будівлю супровідним особам заборонено, окрім випадків, якщо ця особа супроводжує людину з інвалідністю. При вході до приміщення школи повинні бути розміщені антисептики [16].

Директори шкіл є автономними у своїх рішеннях і повинні: забезпечити розмітку в коридорах школи (вона чітко встановить двосторонній рух школярів); встановити різний час початку та закінчення занять для різних класів; організувати перерви у різні проміжки часу; забезпечити навчальний заклад засобами гігієни (рідке мило, паперові рушники), коригувати терміни проведення канікул, встановлювати дати проведення навчального процесу.

Найголовнішим аспектом гігієни в школі є миття рук з милом.

Варто зауважити, що відбулись зміни пересувань учнів між кабінетами школи. Дітям тепер не потрібно переходити з одного кабінету до іншого, кожен вчитель приходить і проводить своє заняття у класі, чітко закріпленим за певними дітьми.

У школах повинні бути окремі контейнери з кришками, які призначені для централізованого збору використаних масок, респіраторів, щитків для обличчя, рукавичок та інших засобів індивідуального захисту. Дирекція школи повинна слідкувати за дотриманням вимоги правильної утилізації цих засобів [32].

Рекомендації для вчителів, які продовжують свою роботу під час пандемії COVID-19 також є. До них можна віднести: проведення занять з деяких предметів на свіжому повітрі; провітрювання кабінетів (не менше 10 хв після кожного проведеного уроку); дезінфекція поверхонь; проведення опитування серед учнів щодо їх самопочуття.

Учням слід пам'ятати, що перебувати у класах вони можуть без масок, однак, пересуватися та знаходитись на коридорах школи, виключно у масках [2].

Якщо говорити про організацію харчування у закладах освіти, то вона також змінилась. МОЗ України чітко встановило правила: відстань між столами повинна становити не менше 1,5 метра; за столом розміщується не більше 4-х осіб; працівники мають використовувати засоби індивідуального захисту, зокрема, маски або респіратори, а також одноразові рукавички; дистанція між учнями, які знаходяться в їдальні повинна бути не менше 1 метра. Категорично забороняється самообслуговування. Якщо немає можливості забезпечити дітей гарячою їжею, то їм слід роздавати попередньо фасовані харчі. Працівники їдальні повинні бути забезпечені захисними масками, респіраторами, рукавичками (одноразовими), захисними окулярами або щитком. Пиття води дозволяється тільки з особистої ємності.

Транспорт для перевезення школярів повинен дезінфікуватись (до початку зміни та після її закінчення). Перевозити можна тільки ту кількість осіб, яка дорівнює кількості сидячих місць у транспорті. Стан здоров'я водіїв слід чітко контролювати, не допускається до роботи водій, в якого температура тіла перевищує 37,2 °C [22].

В разі виявлення у кого-небудь із учасників освітнього процесу підвищеної температури тіла (понад 37.2 °C) слід вжити цілий ряд заходів. Якщо підвищення температури відбулося вдома, то не варто відвідувати навчальний заклад. Якщо ж такі ознаки виявлено вже в школі, то учневі слід одягнути маску, повідомити медичного працівника та ізолювати у спеціально відведений кабінет, за потреби, викликати швидку медичну допомогу.

Провітрювання приміщення проводиться одразу після того, коли людина із симптомами покине його. Також додатково необхідно провести дезінфекцію поверхонь.

Варто зазначити, що вимагати в учня результати ПЛР тестів, а також тест на антиген заборонено! [28]

МОЗ України розробило низку рекомендацій щодо організації навчального процесу в період пандемії COVID-19:

Всі, без винятку, заклади освіти повинні організовувати свою роботу, дотримуючись рекомендацій, які затверджені постановою Головного державного санітарного лікаря України від 22 серпня 2020 р. №50 [2].

Отже, вищенаведені рекомендації мають декілька напрямків:

1. Дотримання внутрішніх правил закладів освіти, що дає можливість зменшити ризики поширення COVID-19;
2. Звернути особливу увагу на представників, що належать до вразливої групи як серед здобувачів освіти, так і серед вчителів;
3. Проведення температурного скринінгу – невід’ємний елемент роботи шкіл в період пандемії COVID-19.

2.2 Засоби індивідуального захисту та вакцинація – єдиний спосіб очного навчання

Вакцинація – єдиний спосіб нормального функціонування закладів освіти. Щеплення запобігає зниженню рівня зростання захворюваності та забезпечує легкий перебіг хвороби. Вакцинація здійснюється з метою породження імунітету до інфекційної хвороби.

Існує декілька різновидів вакцини: CoronaVac/Sinovac Biotech, Comirnaty/Pfizer-BioNTech, AstraZeneca (Covishield, SKBio), Moderna [33].

Вакцина не може спричинити захворювання, адже не містить в своєму складі живого вірусу.

На кожного покладена відповідальність особисто слідкувати за станом свого здоров’я. Однак, варто пам’ятати, що лікарських засобів проти COVID-19 немає. Тому слід берегти не тільки своє здоров’я, а й не наражати на небезпеку

інших. Єдиним захистом від зараження коронавірусної хвороби є вакцинація, яку можна зробити в медичному пункті, лікарні або центрі масової вакцинації.

Обов'язкова вакцинація запроваджена в таких країнах як Італія, Франція, Велика Британія, Німеччина, США [31].

Вакцинація в Україні від COVID-19 проводиться безоплатно, а також на добровільній основі.

Різке поширення коронавірусної хвороби швидко пристосувало людей до нових правил життя. Чіткі приписи торкнулися всіх сфер суспільства. Відвідувати громадські місця, заходити в магазин, пересуватись громадським транспортом можна виключно в масці або респіраторі. Суттєві зміни також відбулись й в організації навчального процесу. Оскільки, COVID-19 є інфекційним захворюванням, то щеплення працівників закладів освіти значно зменшить рівень захворюваності серед всіх здобувачів освіти та й самих вчителів теж. «Ці працівники взаємодіють із великою кількістю людей, а тому мають підвищений ризик інфікуватися. Це рішення необхідне для захисту життя і здоров'я українців та їхніх близьких», – заявив міністр охорони здоров'я Віктор Ляшко. Аналізуючи медичні показники та статистику – 9 із 10 хворих на COVID-19, які були госпіталізовані – невакциновані. Щеплення захищає від важкого перебігу захворювання, однак не виключає можливості захворіти [16].

Станом на січень 2022 р. в Україні вакциновано від COVID-19 близько 92% працівників освіти [9].

Також українці мають можливість отримати бустерну дозу вакцинації, яка сприяє покращенню захисту організму від можливості інфекційного захворювання.

Наказу про обов'язкову вакцинацію дітей немає. Однак, батьки за власним бажанням можуть провакцинувати дитину. Для цього необхідно надати довідку, яка посвідчує наявність в дитини всіх рутинних щеплень. Це стосується дітей віком 12–13 років. Якщо ж це особи вік яких 14–17 років, то отримати щеплення вони можуть за власним рішенням.

У Канаді, Японії, США вакцинують дітей віком старше 12 років, найкращою на їхню думкою, вакциною Comirnaty від Pfizer-BioNTech [41].

Українські лікарі також радять вакцинувати дітей саме цією вакциною. «Ми закликаємо свідомих батьків захистити своїх дітей і зробити їм щеплення», – заявив головний державний санітарний лікар України Ігор Кузін [44].

Всі, хто працює чи навчається в школі повинні використовувати засоби індивідуального захисту. Медична маска та респіратор – обов'язкові елементи очного навчання в період пандемії COVID-19. Медична маска – це маска, що забезпечує зменшення ризику поширення інфекційної хвороби, що передається повітряно-крапельним шляхом. Респіратор – засіб індивідуального захисту органів дихання.

Дітям найкраще носити тканинні маски. Однак, якщо є якісь захворювання, то маску слід обирати за рекомендаціями лікаря. Одна захисна маска розрахована приблизно на три години роботи. Перед початком роботи усі працівники повинні бути забезпечені засобами індивідуального захисту щонайменше на п'ять днів своєї роботи. Знімаючи маску чи респіратор, слід продезінфікувати руки антисептиком або ретельно вимити їх милом. Дотримуватись цих правил потрібно для того, щоб сама маска не стала першоосною інфекції. Оскільки їй властиво, хоч і в невеликій кількості, просякати мікроби, слиз та віруси [32].

Обов'язок постачання респіраторів та масок для працівників закладів освіти покладається на їх керівників. А от забезпечити дітей засобами індивідуального захисту повинні батьки.

Варто зауважити, що обмеження, які стосуються вакцинації, відносяться до певного рівня епідемічної небезпеки. «Жовтий» та «помаранчевий» рівень захворюваності на COVID-19 передбачає, що заклади освіти можуть працювати у звичному режимі тільки тоді, коли не менш як 80% працівників мають сертифікат про вакцинацію. Якщо ж говорити про «червоний» рівень епідемічної небезпеки, то кількість вакцинованих працівників закладу освіти

повинна становити 100%. Всі ці аспекти передбачені наказом МОЗ України про обов'язкову вакцинацію [10].

Невакцинованих працівників закладів освіти відсторонюють від роботи, окрім тих, що мають протипоказання щодо проведення щеплення. Варто зазначити, що працівник, який має тільки одну дозу вакцинації не підлягає відстороненню від роботи.

Факт вакцинації засвідчує COVID-сертифікат або міжнародне свідоцтво про вакцинацію. COVID-сертифікат являє собою документ, який можна ідентифікувати за допомогою електронного носія, встановивши додаток «Дія». Цей сертифікат існує двох кольорів: жовтий і зелений. Жовтий сертифікат видається особі, яка отримала першу дозу вакцинації (діє протягом 120 календарних дні з моменту отримання щеплення). Зелений сертифікат підтверджує вакцинацію особи двома дозами (діє протягом 365 днів).

Якщо тлумачити поняття «міжнародне свідоцтво про вакцинацію», то стає зрозуміло, що це паперовий документ, який видає лікар після отримання двох доз вакцинації проти COVID-19. Роздруковується він на звичайному папері А-4, заповнюється українською та англійською мовами. На бланку зазначається назва вакцини, серійний номер та її виробник [16].

В тих епідемічних зонах, де рівень захворювання на COVID-19 дозволяє проводити навчання в очному режимі, невакцинованих вчителів усувають від занять. Тому, із внесенням таких змін, більшість українських шкіл залишилися працювати в онлайн форматі. Моніторинг рівня вакцинації та організація навчального процесу в період пандемії COVID-19 – прямий обов'язок директора школи.

Якщо ж освітяни вийшли працювати в офлайн режимі, то в разі підтвердження захворювання на COVID-19 одного із здобувачів освіти, ціла група (однокласники) повинні перебувати на самоізоляції. Такі аспекти передбачені постановою №10 Головного державного санітарного лікаря України [2].

У жовтні 2021 р. було створено проєкт «Врятуймо освітян!». У межах якого практикуючі лікарі провели ряд лекцій для освітян. Головним завданням проєкту було донесення правдивої інформації, збільшення обізнаності в сфері вакцинації проти COVID-19. Після отриманої інформації майже 90 % вчителів надіслали фідбек в якому чітко зазначили, що вакцинація працівників закладів освіти вкрай важлива [46].

Отже, вакцинація – своєрідний етап підготовки організму до «зустрічі» з певним захворюванням. Для формування колективного імунітету кількість вакцинованих осіб повинна становити не менше 60% населення. Зараз необхідно приділити великої уваги тому, щоб повернути наше життя в звичне русло, а пришвидшити це можна збільшивши кількість вакцинованих.

РОЗДІЛ 3

Дистанційна історична освіта у закладах освіти: виклики сьогодення

3.1 Ефективність і переваги дистанційної освіти та застосування методів інноваційних технологій на уроках історії

Навчання в сучасному світі відбувається протягом усього життя. Кожен хоче стати освіченою людиною, володіти великим багажем знань. Перебіг життя відбувається досить швидко, тому слід оновлювати інформацію в своїй голові постійно. Адже це необхідно для того, щоб не втратити свою конкурентоспроможність на ринку праці.

На сьогоднішній день українські школярі зіткнулися з деякими труднощами у здобуванні освіти. А саме відбувся перехід від очного навчання учнів до здобування освіти за допомогою Інтернет-мережі, використання гаджетів як основи здобування знань. Дистанційне навчання стало новинкою серед школярів.

Виокремлюють низку переваг дистанційної освіти.

По-перше, можливість навчання будь-де і будь-коли. Використання інтернет-платформ для навчання суттєво економить час учня. Тепер не потрібно прокидатись раніше для того, щоб прибути до закладу освіти. Урок починається прямо вдома, перед монітором комп'ютера, телевізора чи телефону [19].

По-друге, перерви почали використовуватись повноцінно. Школярі забули про великі черги в шкільних їдальнях, тепер у них є час пообідати, перекусити вчасно.

По-третє, навчання онлайн є досить цікавим та новим. Саме це дає можливість охопити більшу увагу аудиторії, залучити всіх учнів класу до виконання певного завдання. А коли розв'язок цього завдання пов'язаний з моніторингом Інтернет-мережі, то воно викликає особливу цікавість у юних школярів [19].

По-четверте, всі учасники навчального процесу мають змогу консультиватись між собою майже безперервно. Таким чином, налагоджується так званий демократичний зв'язок «вчитель – учень».

По-п'яте, саме в умовах віртуального навчання вчитель має змогу побачити слабкі сторони учня. Проте, варто зауважити, що цей аналіз знань учня можливий тільки при добре організованому механізмі навчання, адже не потрібно забувати про академічну доброчесність. Часто діти користуються лояльним ставленням вчителів та виконують поставлені перед ними завдання за допомогою друзів, батьків чи пошуку системи Google.

Загалом академічна доброчесність являє собою комплекс норм етики та передбачених чинним законодавством правил, які розроблені для здобувачів освіти. Принципами академічної доброчесності є: сумлінність у навчанні; дотримання учнями норм моралі; чесне здобуття оцінок. До порушень академічної доброчесності слід віднести: списування, спотворення результатів досліджень, плагіат. З метою протидії розповсюдженню плагіату необхідно: ідентифікувати проблему, активізувати всіх учасників навчального процесу, встановити санкції за порушення [25].

Шостою перевагою мережевого навчання є можливість повторення одного матеріалу декілька разів. Інколи, діти соромляться попросити вчителя пояснити матеріал знову, а от під час онлайн-навчання це зробити досить просто. Адже учень має змогу прослухати онлайн-урок чи його частину стільки разів, скільки це йому потрібно для закріплення своїх знань. Часто звертають увагу вчителів на оформлення слайдів, презентацій, надсилання школярам аудіозаписів, бо саме це дає можливість повернути матеріал до потрібної секунди лекції [30].

Сьомим позитивним елементом дистанційного навчання є можливість батьківського контролю над рівнем знань дитини. В умовах очного навчання батьки не завжди мали змогу прийти в школу, скомунікувати з вчителем також не завжди виходило, а щоденник самого учня часто не відображає реальності класного журналу. Тепер ця проблема вирішена в багатьох школах. Адже

впровадження електронних журналів, підключення матері чи батька до онлайн-платформи навчання її дитини дає змогу, так би мовити, контролювати освітній процес [26].

Існують певні сервіси, як безкоштовних, так і платних електронних журналів та щоденників. Одним із них є E-Journal, який створений для закладів освіти Міністерством освіти і науки України. Доступ до веб-сайту мають не лише вчителі та дирекція школи, а й батьки з учнями. Це дає змогу моніторити інформацію в будь-який час доби. Стосовно щоденників, то вони створюються для кожного учня особисто. Батьки мають змогу поставити власний підпис, як звикли робити це у паперовому щоденнику [75].

Ще один сучасний сервіс електронних щоденників та журналів – E-schools.info. У графі «Інформація про успішність» можна побачити не лише оцінки, а й зробити відмітку чи прикріпити зауваження, додати нотатки. Також вчитель має змогу створити таблицю успішності і прикріпити звіт своєї роботи за період начального процесу [76].

Загалом дистанційне навчання вимальовує хорошу картину. Позитивні зміни відбулися абсолютно у всіх напрямках навчання учнів.

Варто зазначити, що професія вчителя доволі важка, адже вимагає постійного моніторингу сучасних тенденцій суспільства та пристосування до оновлюваних програм навчально-виховної діяльності. Набуття нових навичок, умінь, зміна мислення – пріоритетність сучасного вчителя в період постіндустріальної, інформаційної доби.

Соціалізація людини відбувається перш за все в школі, адже саме тут школярі отримують досвід, практику, проявляють винахідливість, виробляють свій спосіб життя. Головне завдання учасників навчального процесу – йти в ногу з часом. Під цим семантично пов'язаним сполученням слів слід розуміти наступне: детальне вивчення розвитку суспільства, моніторинг нововведень у сфері навчання, оцінка реалій сучасного виховання. Отже, інноваційність – професійна риса педагога [38].

Саме інноваційна діяльність розкриває вчителя як творчу особистість. А це в свою чергу дає можливість знайти, розробити та поширити нові ідеї. Творчий викладач, учитель, вихователь – запорука легкого, цікавого та продуктивного навчання [87].

В умовах пандемії підхід до навчання та й самі методи викладання дещо змінилися.

Наприклад, вчителі фізики отримали змогу демонструвати учням різні експерименти за допомогою відео, а це значно економить кошти на придбання різних інструментів та приладів. Вчителі математики тепер демонструють розв'язки задач за допомогою новітніх програм, більше не потрібно витратити багато часу для викладення всього матеріалу на папері, достатньо всього внести «дано» задачі та коротко описати відповідь. Сучасні підходи до навчання значно полегшили і роботу вчителів мови та літератури. Адже тепер не потрібно носити за собою велику кількість підручників та словників. Всю необхідну інформацію з легкістю можна віднайти в Інтернет-мережі. Знавці хімії також отримали значне полегшення у викладі свого матеріалу. Всім відомо, що ресурсів, які надає школа для проведення дослідів, майже завжди не вистачає. Вчителям доводилось усно пояснювати той матеріал, який потребував наочного проведення. Тепер ця проблема зникла. YouTube канали розширили кругозір школярів у напрямку вивчення хімії [60].

Які зміни відбулись у навчальному процесі під час вивчення історії і суспільствознавчих предметів? Чи полегшило впровадження інноваційних технологій в систему навчання роботу вчителів історії і суспільствознавчих предметів та й самих учнів загалом?

Для початку розглянемо методи взаємодії з учнями під час дистанційного навчання. За цих умов заняття можуть відбуватися двома способами: застосування синхронного або асинхронного методу взаємодії [35].

Метод синхронної взаємодії передбачає проведення уроку з історії за попереднім узгодженням часу. Проводиться у вигляді відеозустрічі та нагадує

звичайний урок в школі. За допомогою синхронності взаємодії вчитель має змогу ставити запитання учню, оцінювати його в реальному часі.

Використовуючи цей метод, вчителі історії і суспільствознавчих предметів мають змогу презентувати дітям слайди, які є хорошою основою для засвоєння знань. Також з'явилась можливість використовувати новітню літературу, яка містить посилання на історичні джерела, що дає змогу чітко оцінити події певного часу.

Слід зазначити, що уроки-презентації мають низку переваг:

- 1) діяльність учня запрограмована, а отже, втрата робочого часу на уроці зведена до нуля;
- 2) за допомогою системи завдань і питань, виставлених на слайді, організовується робота з документами, малюнками, текстами підручника;
- 3) логічні схеми, виведені на екрані дають можливість порівнювати зміст різних джерел (літописи, археологічні пам'ятки), що дозволяє формувати критичне мислення учнів;
- 4) використання презентацій на уроці дає величезні розвиваючі можливості для школярів.

У випадках, коли перед самим учнем стоїть завдання створення презентації, у нього формуються одні із найважливіших навичок:

- грамотне подання наявної інформації;
- виділення головного серед тексту інформаційного повідомлення;
- відбувається систематизація й узагальнення матеріалу;
- зароджується критичне осмислення інформації [21].

Проведення уроку-презентації з історії України чудово підійде для учнів 7-го класу. Вивчаючи Київську державу (Русь-Україну) за перших князів, вчитель виводить на екран зображення князів Аскольда, Олега, Ігоря перед учнями та ставить питання: визначити хто є хто? Наступним завданням для узагальнення цієї теми може бути таким: вчитель відображає найважливіші дати того історичного періоду (860 р., 882 р., 915 р. ...), а завдання учня – правильно назвати подію, яка відбувалась в той період [83, с. 18–25].

Також цей вид роботи можна застосувати для проведення уроку в учнів 5 класу під час вивчення теми «Історичні праці про Україну та їхні автори» (див. Додаток Г1).

Використання Інтернет-мережі в правильному напрямку часто дає хороші результати. Наприклад, використовувати нові, сучасні карти на уроках історії мали змогу далеко не всі вчителі. Проте зараз це досить легко. Більше не потрібно витрачати дорогоцінні години свого часу на пошук необхідної історичної карти, вивчення всього її змісту. Достатньо просто віднайти потрібну тему для вивчення в електронних ресурсах, зазвичай, там є весь необхідний матеріал, який містить не одну, а одразу декілька чітко виокремлених карт. Демонструючи її на своєму екрані, вчитель історії має змогу детально описати певні історичні події, роз'яснити ситуацію того часу. Наприклад, під час вивчення роздробленості Київської держави XII – XIII ст., вчитель має змогу відобразити учням чітку кольорову карту. На ній зображені кордони Русі в другій половині XII ст., межі та центри земель-князівств [83, с. 92].

Застосування електронних програм для створення і розв'язання кросвордів також значно полегшило роботу педагогам. Використання головоломок під час навчання на уроках історії і суспільствознавчих предметів є досить поширеним методом. Оскільки, за його допомогою учень закріплює свої знання, а вчитель, в свою чергу, має змогу побачити якість і доступність наданої ним інформації на уроці.

Кросворд є хорошою підготовкою до зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) і державної підсумкової атестації (ДПА). Цей вид роботи підійде для учнів 7–11 класів. Його можна використати як альтернативу уроку-узагальнення з теми «Культура України першої половини XIX століття» [84, с. 106].

Варто також використовувати у дистанційній роботі на уроках з історії віртуальне відвідування історичних місць, музеїв, пам'ятних споруд. Як відомо, під час пандемії COVID-19 побачити історію нашого минулого майже

неможливо. Відвідування Софійського собору, Кам'янець-Подільської фортеці, П'ятницької церкви та багато інших історичних пам'яток потребує великої трати часу та коштів. Але не варто засмучуватись, адже синхронність взаємодії вчителя з учнями дає можливість наставнику продемонструвати потрібні елементи, пам'ятки та споруди прямо в себе на екрані. Проте, варто зауважити, що «краще сто раз побачити, ніж сто раз почути». Тому із закінченням пандемії слід відвідати історичні пам'ятки нашого краю, це дасть змогу глибше проникнутися подіями того часу.

Метод асинхронності навчання учнів та вчителів на уроках історії і суспільствознавчих предметів включає в себе гнучкий графік планування робочого часу, комунікація учасників навчального процесу відбувається за допомогою створених інтернет-платформ. Для виконання певних завдань встановлюються чіткі дедлайни.

Користуючись цим методом вчитель має змогу давати учням для самостійного виконання певні завдання. Єписков Б. П. зазначає, що «самостійна робота учнів, що включається в процес навчання – це така робота, яка виконується без посередньої участі вчителя, але за його завданням в спеціально визначений для цього час і при цьому учні свідомо прагнуть досягти поставленої в завданні цілі, використовуючи свої зусилля і витрачаючи в тій чи іншій формі результат розумових чи фізичних дій» [88, с.18-19].

Наприклад, заповнення історичної карти. Такий вид роботи передбачений і в очному навчанні, проте зробити це за допомогою комп'ютера значно легше та швидше. Більше не потрібно роздумувати над умовними позначеннями, адже вони вже є занесені в програму твого комп'ютера, розмальовувати різними кольорами стрілки, які відображають військові походи, оскільки це також зробить за тебе комп'ютер. Такий вид роботи є досить цікавим для учнів, тому вони з легкістю та задоволенням його виконують [35].

Користуючись асинхронністю навчання педагоги часто вигадують нові підходи для виконання учнями домашнього завдання. Яскравим прикладом цього є «написання листа-звернення до одного з історичних діячів». В умовах

дистанційної освіти вчителям важко організувати час онлайн роботи. Адже, часто трапляються неполадки з мережею. Тому цей вид самостійної роботи ідеально підходить для системи мережевого навчання, що суттєво зекономить час вчителя на уроці, проте, дасть змогу оцінити масштаби знань дитини щодо окремої історичної постаті.

Ще одним із видів домашнього завдання може бути заповнення інтелект-карти. Цей вид роботи підійде як для учнів 5–8 класів, так і для старшокласників. Проте структура має трохи відрізнятись. Учням 5–8 класів достатньо просто заповнити уже створену інтелект-карту, а от завдання для учнів 9–11 класів слід трохи ускладнити. Опрацювавши відповідний матеріал потрібно самостійно розробити схему інтелект-карти [18].

Перегляд історичних фільмів також належить до прикладів асинхронного самостійного завдання учнів. Переглянувши цілий фільм чи окрему частину, учень надсилає так званий feedback вчителю, де чітко описує події, які переглянув у стрічці, дає відповіді на попередньо поставлені вчителем запитання. Також цей вид самостійного опрацювання матеріалу може слугувати для підвалин вивчення наступної теми, що значно полегшує роботу вчителя. Орієнтуючись у подіях певного часу здобувач освіти з легкістю буде відповідати на уроці, активність дітей значно зросте, рівень знань також збільшиться.

Перегляд історичного фільму варто запропонувати учням під час вивчення теми «Голодомор в Україні (1932–1933 рр.)», події того часу відображені у фільмі «Голод – 33» (1991 р.) [94].

Створення електронних порівняльних таблиць є невід'ємним елементом роботи учня. Такі таблиці створюються учнями і в очному навчанні, однак, молоде суспільство зараз активно цікавиться комп'ютерними технологіями, тому їх зацікавленість у виконанні такого завдання в електронній формі значно зросте. А головним питанням сьогодення вчителя історії і суспільствознавчих предметів є залучення до роботи активних та пасивних учнів класу [90].

Якщо комп'ютер використовується на етапі закріплення знань, то вчитель має прагнути до того, щоб забезпечити стійкість засвоєння знань. Фізіологи стверджують, що в основі знань лежать тимчасові зв'язки, що виникають у корі головного мозку. Стійкість цих зв'язків у значній мірі залежить від сили процесів збудження та застою в корі головного мозку. У свою чергу, ці процеси пов'язані з досвідом школярів, з їх активністю в момент отримання знань [40, с. 27].

Станом на 2022 р. є цілий ряд платформ, які значно полегшують роботу вчителя історії:

- ✓ LearningApps – програма, яка дозволяє створити інтерактивні модулі, що значно прискорює процес засвоєння знань. Розроблені вправи можна використовувати на будь-якому етапі уроку [61];
- ✓ Canva – платформа, яка дозволяє розробляти презентації, афіші, реклами. Містить в собі готові шаблони, макети. Дозволяє легко та швидко змінювати стиль та дизайн, редагувати текст, вставляти необхідні зображення. За допомогою цього додатку можна також створити електронну книгу, календар, мудборд [62];
- ✓ Trello – програма, створена як для індивідуальної, так і для групової роботи. Розроблена для проєктів, які подаються у вигляді дошки, що містять списки. Кожен список вміщує картку, яка є певною задачею [63];
- ✓ iMindMap – редактор для створення інтелект-карт. Допомагає структурувати думки, візуалізація покращує сприйняття інформації, сприяє розвитку логіки [64];
- ✓ Piktochart – програмне забезпечення, що дозволяє створити інфографіку, за допомогою якої можна презентувати професійні візуальні елементи; записати, транскрибувати відео контент. Це може слугувати інструментом для візуальної оповіді [65];
- ✓ GoogleMaps – веб-сервіс, який містить географічну карту, що дозволяє знаходити, вказувати та оцінювати різноманітні об'єкти на ілюстрації

земної кулі. Вказаний сервіс – це не просто карта, але й основа текстової та візуальної інформації суміжної з якимось історико-географічним об'єктом [66];

- ✓ Linoit – своєрідна дошка, яка містить на собі зображення та відео. Має функцію додавання нотаток, нагадувань дає змогу поширювати наліпки. Є елементом проведення методу «мозковий штурм» в режимі онлайн [67];
- ✓ «Пишемо історію» – це проєкт UATV Channel, який складається з відео на історичну тематику [72].

Слід пам'ятати, якщо комп'ютер використовується на етапі закріплення знань, то вчитель повинен забезпечити стійкість засвоєння знань. Фізіологи стверджують, що в основі знань лежать тимчасові зв'язки, що виникають у корі головного мозку. Сила процесів збудження, застою в корі головного мозку – наслідок стійкості цих зв'язків. Саме від цих процесів залежить активність та момент отримання знань школярами [23].

У ході устаткування знань велике значення мають наочні засоби. Наочність – невід'ємний елемент навчання учнів. Оскільки сприяє правильному відображенні дійсності об'єкта, дозволяє аналізувати та узагальнювати матеріал. При використанні наочних посібників на уроках історії і суспільствознавчих предметів слід бути обережним з їх кількістю, бо надмірне їх використання заважає учням зосередитись на критичних питаннях. Наочні засоби повинні поєднуватися зі словом вчителя.

До наочних елементів, які використовують на уроках історії, слід віднести: відеоекскурсії, фотографії, наочні посібники, історичні карти, мультимедійні програми, ілюстрації, схеми, таблиці, анімаційні карти.

Власні знання, уміння та навички учні часто проявляють на етапі перевірки знань, створюючи мультимедішоу за допомогою комп'ютера. Слід звернути особливу увагу на такий спосіб перевірки знань, адже він значно дієвіший аніж звичайний переказ параграфу підручника [13, с. 34].

Для узагальнення уроку під час дистанційного навчання чудово підійде комп'ютерне тестування, воно допоможе не заплутатись серед дат, подій та імен. Варто тільки передбачити час і кількість питань винесених для опрацювання учнем. Цей вид роботи дає змогу вчителю історії і суспільствознавчих предметів зробити аналіз знань учнів та зосередитись на проблемних питаннях. А учнів, в свою чергу, спрямовує зробити акцент на самостійній роботі. Перевагами тестування є: простота та оперативність перевірки, а також відсутність людського фактору в оцінюванні. Однак, комп'ютерне тестування – це тільки доповнення до традиційних методів навчання.

Часто виокремлюють такі типи завдань: питання з однією правильною відповіддю; питання, яке містить декілька правильних відповідей; питання, відповідь на яке потрібно самостійно вписати за допомогою клавіш пристрою; питання, яке передбачає встановлення відповідності між елементами списків; питання, де відповідь слід розмістити у відповідній послідовності [15].

Виділяють декілька аспектів використання комп'ютера на уроці історії, дослідниця В.М. Недзельська вважає, що їх є п'ять, а саме:

1. Емоційний. Зацікавити учнів дуже легко, а особливо тоді, коли уроки історії провести не в звичайному класі, а в кабінеті обладнаному комп'ютерною технікою. Саме це викличе в школярів піднесений настрій та бажання вчитись.
2. Науково-інформаційний. Під час створення комп'ютерної програми, вчитель має можливість скористатись додатковим матеріалом, який згодом учень освоїть в процесі навчальної гри.
3. Методичний. Зробити урок цікавішим можна тільки за допомогою урізноманітнення підходів до вивчення певної теми. Саме новітні інформаційно-комунікаційні технології сприяють покращенню викладання матеріалу, дозволяють вчителю застосовувати диференційований підхід до учня.

4. Психологічний. Розвинена пам'ять, швидке мислення, креативність – саме цих якостей можна досягнути використовуючи комп'ютерну техніку на уроці.
5. Виховний. Відповідальність та виховання, організованість та зосередженість – завжди були проблемою сучасних школярів. Однак введення інновацій в шкільну програму допоможе вчителю справитись з цим питанням і значно полегшить його роботу. Учні самоорганізуються, розвиваються, відбувається виховання зрілої особистості. [21, с. 37].

Використання комп'ютера має визначатися змістом теми, також слід враховувати матеріали попередніх і наступних уроків.

Аналізуючи урок, першочергово слід вирішити питання, яке стосується використання комп'ютера в процесі навчання, а саме: визначити тип та обрати етап уроку, на якому доцільно буде застосувати інноваційні технології. Скажімо, якщо вчитель бажає використати комп'ютер на етапі викладу нових знань, то йому необхідно чітко сформулювати ціль заняття. Також необхідно чітко поставити завдання перед учнем. Під час роботи з комп'ютером працює слуховий та зоровий аналізатори. Психологи вважають, що саме ці складові організму людини ефективно забезпечують засвоєнню нового матеріалу [10, с. 10].

Таким чином, інформаційні технології справді є ефективним засобом навчання. Підвищена увага учнів, збільшення їхньої активності на уроці, особливий інтерес до історичної інформації – все це наслідки введення інноваційних технологій в систему навчання. Крім того, застосування інформаційно-комунікаційних технологій необхідне через посилений процес вивчення історії (історична інформація подається у значному обсязі, а час на вивчення цього матеріалу скорочується). Комп'ютер дає можливість подати учням великий обсяг матеріалу протягом коротко періоду часу.

3.2 Дистанційні школи – тренд українських освітян

Серед школярів часто спостерігається булінг: маєш хороші результати – «заучка», не встигаєш за програмовими вимогами – «неук», маєш багато захоплень, проявляєш таланти – також отримуєш дозу негативу від однокласників. Альтернатива уникнення цих проблем серед дітей – онлайн школа, яка дає можливість навчатись дистанційно. Серед переваг слід виокремити: невеликі класи, вільний графік навчання, активна комунікація вчителя з учнями. Також у учнів є можливість відвідувати екскурсії, бути учасниками різних тренінгів, брати участь у вебінарах, майстер класах. Відеопрезентації, аудіопояснення матеріалу, контрольні тестування – все це теж є невід’ємним елементом онлайн школи. А головне – після закінчення онлайн навчання (9 чи 11 класів) керівництво дистанційної школи видає учневі документ державного зразка.

Зараз, коли на вулиці XXI століття, дистанційні школи на піку популярності. Пандемія COVID-19 внесла свої корективи в організацію роботи здобувачів освіти. Відповідно відбувся перехід від очного до мережевого навчання. В той момент коли онлайн школи працювали в звичайному режимі, локальні школи стикнулися з цілим рядом проблем щодо організації своєї роботи, вирішення яких потребувало певного часу.

В Україні існують такі онлайн школи, як «Акцент», ЦДО «Джерело», Центр дистанційного навчання «Умка Гранд», «Unicorn School», «D-school».

Одним із найпоширеніших є Центр освіти «Оптіма». Отримуючи знання в Центрі освіти «Оптіма» школярі мають змогу навчатись за індивідуальним графіком; їхнє навчання може відбуватись у будь-якому місці перебування чи проживання; дітям не потрібно рано прокидатись, носити важкі портфелі, та витрачати свій час на дорогу до школи [77].

Організацію роботи в дистанційній школі складається із декількох етапів. Першочергово дитина одержує логін і пароль, який дає змогу увійти до власного кабінету, що вміщає всю інформацію про обсяг роботи протягом навчального року. Після чого вчитель розробляє навчальний матеріал і

прикріплює до кожної із секцій певного предмету. Кожен урок вміщає в себе текстову інформацію, відеоролики, аудіозаписи та тематичні онлайн ігри. Контрольне тестування – невід’ємний елемент онлайн навчання. Також учні виконують письмові завдання, які фотографують або сканують і надсилають вчителю. Також є практика усної відповіді учня – це відбувається у форматі відеоролику. Учень записує відео із своєю відповіддю і прикріплює його у своєму онлайн кабінеті. Підсумовуючи роботу учня вчитель ставить оцінку і прикріплює її в електронному журналі. Навчання триває до 3-х годин на день [77].

З кожним днем онлайн школи набирають все більше і більше популярності, адже дають величезні перспективи для сучасної молоді. Яскравим прикладом цього є міжнародна школа «Study Academy online». Пройшовши навчання в «Study Academy online» учень має змогу отримати атестат про повну середню освіту за зразком школи Канади або США.

«Study Academy online» – це не тільки максимально ефективно навчання, а й гарантія вступу до одного з 275 ВНЗ світу. Завдяки цій онлайн платформі кожен учень отримує план вступу до закордонних ВНЗ.

До переваг Study Academy також слід віднести: поглиблене вивчення англійської мови, розвиток власних soft skills, отримання необхідних навичок для навчання за кордоном, участь у профорієнтації, отримання порад щодо подальшого навчання та розвитку кар’єри [78].

Однією із популярних шкіл мережевого навчання є «Атмосферна школа». Вона надає цілий ряд інформації, яку кожен може обрати самостійно, сюди слід віднести: пакет «Учень», пакет «Слухач», пакет «Екстерн», курси «Професії майбутнього».

Пакет «Учень» передбачає: створення авторських базових матеріалів відповідно до навчального плану; доступ до ютуб-каналів, прямих трансляцій, які сприяють кращому вивченню матеріалу; регулярні консультації, спілкування із вчителями за допомогою чатів; проведення командної роботи; створення проектів.

Пакет «Слухач» дає можливість: збільшити обсяг своїх знань у певному напрямку; переглядати цифрові уроки навіть на літніх канікулах; опрацювати необхідний матеріал для виконання контрольної чи лабораторної роботи в очній школі; пройти тестування та перевірити свій рівень знань з будь-якого предмету.

За допомогою пакету «Екстерн» учень має змогу здобути свідоцтво державного зразка за короткий проміжок часу.

Курси «Професії майбутнього» розраховані для школярів віком від 12 до 18 років. Спрямовані на розвиток soft та hard skills навичок. Допомагають ознайомитись із списком затребуваних професій.

Можна почути позитивні відгуки про організацію онлайн школи. Наприклад, Руслана Ярченко зазначає: «За рік кількість учнів у нашому 11-му класі збільшилася втричі. І я ні разу не пошкодувала про свій вибір. Син навчався із задоволенням. Оцінки чудові» [79].

Яна: «Якщо Ви та Ваші діти креативні, прагнуть пізнавати світ, бути вільними від часових та просторових меж, в які нас заганяє традиційна форма навчання, то ця школа саме для ВАС!» [89]

Ольга Перегинець: «Моя донька навчалась на екстернаті 11 клас. Зручно, комфортно, без булінгу, без «особливого» відношення. Як написала контрольну, така і оцінка» [80].

Обираючи між онлайн школою та очним завданням потрібно пам'ятати, що кожна дитина індивідуальна, має свої особливості, бажання та захоплення. Проявити себе, втілити свої мрії в реальність, розпочати побудову свого майбутнього дитина може саме в школі. Тому, обираючи школу для своєї дитини, необхідно врахувати всі «за» та про «проти». Також слід пам'ятати, комунікація та соціалізація є невід'ємним елементом формування особистості.

РОЗДІЛ 4

Соціологічне опитування щодо організації навчання в умовах пандемії COVID-19

Під час проведення навчання в умовах пандемії COVID-19 всі учасники процесу стикнулися як з позитивними, так і з негативними сторонами мережевого навчання. Державна служба якості освіти України, з метою покращення системи мережевого навчання, проводить онлайн опитування з питань його організації. Варто зазначити, що такі опитування проводяться не тільки уповноваженими органами України, їх також проводять і на місцевому рівні, де такі запитання зазвичай ставить дирекція школи, керівники навчального процесу та навіть класні керівники.

Впровадження електронної, мультимедійної системи навчання в Україні суттєво змінило життя здобувачів освіти. Для того, щоб зрозуміти на якому рівні зараз відбувається процес отримання знань, необхідно провести соціологічне опитування. Це дало наступні результати:

44 % людей оцінили рівень навчання як середній, ще 10 % віднесли до інноваційних технологій позитивно. Проте, голосування також показало, що 11 % громадян України вважають такий вид навчання неперспективним, який за собою несе дуже низький рівень знань учнів, а ще 20 % поставили свою позначку біля віконця «низька якість освіти». Також близько 34 % українців вважають, що на сьогоднішній день школи потребують вдосконалення, підвищення рівня якості середньої освіти в Україні. Дані результати є підтвердженням того, що Smart-освіта в українських школах ще не досягла відповідного рівня, її необхідно удосконалювати, працювати над розвитком сильних сторін мережевого навчання, тим самим зменшуючи негативний вплив електронної освіти на школярів.

Пандемія COVID-19 прискорила темпи впровадження дистанційного навчання серед учнів різного віку. Батьки по-різному сприйняли це нововведення. Майже 50 % громадян негативно ставляться до запровадження

дистанційної освіти у зв'язку з пандемією, тільки 32 % підтримали таке нововведення. Негативні оцінки щодо впровадження системи дистанційного навчання були поставлені у Південному (29 %) та Західному (28 %) регіонах України [37].

Проведення голосування дало змогу виокремити найістотніші проблеми серед учасників начального процесу в період пандемії COVID-19:

- ✓ недостатня увага вчителів до дітей під час викладання шкільного курсу (22 %). Часто вчитель просто дає завдання учням і встановлює дедлайн його виконання. Однак, слід пам'ятати що в обов'язок вчителя входить не тільки розробка та підготовка самостійної роботи для учня, а й виклад ним певного матеріалу.
- ✓ низький рівень успішності школярів (26 %). Напевно, це спричинено рядом таких факторів як: низький розвиток процесу самоорганізованості, прокрастинація, відсутність мотивації у школярів;
- ✓ брак електронних гаджетів для мережевого навчання (19 %). Часто діти не мають свого особистого мобільного телефону, комп'ютера чи планшета. Їх відсутність часто спостерігається у багатодітних сім'ях, адже не всі батьки мають змогу забезпечити дітей необхідною кількістю комп'ютерної техніки.
- ✓ погана якість мережі Інтернет (21 %). Часто інтернет провайдери нехтують своїми обов'язками, тому рівень якості Інтернет мережі коливається («високий» – «низький»). Якщо порівнювати місцевість міста та села, то результат очевидний. В сільській місцевості частіше трапляються неполадки з Інтернетом

З нестачею технічних засобів стикнулося близько 100 тис. громадян. Серед інших проблем – надмірна кількість заданих дітям завдань (13,3 %), не проведення вчителями уроків, ведення діалогу тільки у вигляді переписки (16,1 %) [37].

Велика кількість українців вважають, що відповідальність за якість та забезпечення шкіл необхідною технікою лежить на Міністерстві освіти та науки України, але 11 % наголосили на тому, що Президент України також за це відповідальний [27].

Провівши опитування «Як Ви ставитеся до проведення дистанційного навчання у школах у зв'язку з пандемією COVID-19?», отримали такі результати: цілком підтримую (9,9 %), скоріше підтримую (22,4 %), скоріше не підтримую (25,1 %), категорично не підтримую (24,6 %), важко сказати (18 %) [29].

Станом на початок 2021 р. ситуація з організацією дистанційної освіти наступна: «У лютому Держслужба якості освіти провела чергове анонімне онлайн-опитування серед учасників освітнього процесу. В ньому взяли участь понад 273 тисячі освітян, учнів 9–11 класів та батьків. Респонденти вказують, що цього навчального року відбулися значні зміни щодо підвищення якості змішаної та дистанційної форм навчання. І учні, і батьки, і педагоги відзначили позитивні тенденції в організації такого навчання», – зазначив міністр освіти та науки України Сергій Шкарлет [43].

Після проведення опитування серед учасників навчального процесу результати були наступними: 86 % учнів зазначили, що розклад навчальних занять в основному змінився, раніше він був більш чітким і зрозумілим; 68 % керівників шкіл не відзначили суттєвих змін в розкладі занять, а 92 % батьків зауважили, що систематично відбувалась зміна розкладу уроків [43].

З початком запровадження дистанційного навчання постала проблема використання єдиної електронної платформи для отримання знань. Проте, 80 % педагогів, 58,4 % керівників шкіл та 51 % учнів зазначили, що їхні заклади освіти використовували одну електронну платформу. Зазвичай це безкоштовні платформи: Google Classroom, Moodle, Edmodo [8].

Ось який відгук щодо організації дистанційного навчання дає учасниця ГО «Батьки SOS» Олена Парфьонова: «На початку року ми відчуваємо брак всього того, що необхідно для навчального процесу. В школах не вистачає

медичних працівників та дезінфікуючих засобів. Придбання останніх переклали на плечі батьків» [34].

Заступниця голови Профспілки працівників освіти і науки України, Любов Гарбаренко зазначає: «Раптовий перехід закладів на дистанційну форму навчання – це велике випробування для всіх учасників процесу. Ці умови карантину висвітлили багато проблемних питань. Сьогодні, на думку вчителів, для реалізації дистанційного навчання треба докласти фінансових і організаційних зусиль, щоб отримати якісне навчання». Також Любов Гарбаренко наголосила, що для продуктивної роботи вчителю потрібно мати телефон, персональний комп'ютер, а також принтер. Зазвичай всі витрати, пов'язані з отриманням освіти, беруть на себе батьки та вчителі. Вона також підкреслила, що «вчителі, які знаходяться в групі ризику, сьогодні не мають можливості пройти медогляд безоплатно» [12].

Ось який відгук дає директорка однієї з київських шкіл: «Все розділилось рівно на чорне і біле», – вона пояснює, в кожному класі є діти, які максимально вчаться на «дистанційці» і ті, хто не вчиться взагалі [93].

Задавши питання «Як ви ставитесь до дистанційного навчання?» було отримано наступні відповіді:

1. «Негативно! Важко і дітям, і батькам, і вчителям. Не кожен може дати той рівень знань, що потрібен дитині, особливо в старших класах. Тому ми тільки «за» стандартне, класичне навчання»;
2. «Проти. Тому, що дитина не засвоює матеріал так як в школі. Дитина потребує допомоги батьків. Батьки змушені не тільки ходити на роботу, а й вчитись»;
3. «Негативно. Ми не можемо навчити дитину так, як це роблять вчителі в школі. Прийшовши додому, ми встигаємо зробити з дітьми тільки домашнє завдання, часу на вивчення даної теми не вистачає»
4. «Погано. Цього дітям не вистачає. Вони зараз багато часу проводять в своїх телефонах, а так вони спілкуються, гуляють – їм не вистачає цього»;

5. «Це хороший досвід, який допоміг в самоорганізації дітей. Вони працювали чітко, адже були встановлені дедлайни та певні тести, завдання. Але не вистачає спілкування з однолітками» [92].

Освітянин Микола з м. Києва пояснює: насправді пандемія загострила проблему, яка вже давно непокоїла спеціалістів. «Новий взагалі поділ світу буде не між багатими і бідними, ну він збережеться, але з'явиться нова прірва, це між тими хто здатен навчатись, хто користується результатами навчання, і тими хто не здатен. І навіть більше, з тими хто здатен створювати щось, і хто залишається просто на рівні користувача» [93].

Василь Степанович (вчитель історії) вважає, що дистанційне навчання це щось нове. Організація такої форми навчання потребує навичок у сфері користування інтернет платформами. Різкий перехід від очного до мережевого навчання неможливий, адже виникає цілий ряд проблем в організації навчального процесу. «Дистанційне навчання економить час учнів, але суттєво збільшує обсяг роботи вчителя» – зауважує пан Василь (див. Додаток В1).

Батьки зазначають: «Якийсь час педагог може втримати увагу учня, проте, це не довго, поки батьки не вийдуть з дому. Скоріш за все, згодом потрібно залучати репетиторів, тому що ефективність школи катастрофічно знижується» [93].

Вік дитини під час онлайн-навчання відіграє важливу роль, адже дітям початкових класів вкрай необхідне очне навчання, вони потребують живого спілкування та вчителя. Про це свідчить соціологічне опитування громадської організації «Почутий». Респондентка зазначає, що її ставлення до дистанційного навчання «Дуже негативне. Тому, що моя дитина в першому класі і не має нічого позитивного в тому, що він навчається вдома» [92].

Після опитування серед батьків бачимо такі результати: важливим є повноцінне забезпечення дітей необхідними матеріалами та ресурсами, лояльне ставлення з боку вчителів, а також справедливе і вчасне оцінювання; необхідним постає використання цікавих інтерактивних методів навчання, а не купа домашніх завдань, надісланих через Viber; орієнтація на самостійне

виконання завдань дитиною без допомоги батьків; постійний зворотний зв'язок з боку вчителя; повноцінне забезпечення дітей необхідними матеріалами та ресурсами, лояльне ставлення з боку вчителів; «дуже чекаємо відновлення навчання в школах».

ВИСНОВКИ

З початком введення дистанційного навчання в Україні постало питання негайного вдосконалення системи освіти. Вчителі, учні та навіть батьки стикнулися з цілим рядом проблем, вирішення яких, потребувало вкладення коштів та чимало часу, а саме:

- ✓ недостатність навиків роботи в цьому напрямку; нестача нормативно-правої та науково-методичної бази;
- ✓ необхідність психологічної підготовки всіх учасників навчально-виховного процесу до запровадження та використання такої інновації;
- ✓ відсутність попередньої підготовки вчителів-предметників до використання та введення мережевого навчання в школі;
- ✓ відсутність достатньої кількості технічних засобів серед учнів та вчителів; низькій рівень вміння користуватись комп'ютерною технікою, відсутність досвіду роботи в Інтернеті, недосконалість використання інтерактивних технологій навчання;
- ✓ не сформованість навичок саморозвитку, саморегуляції;
- ✓ складність у розробці навчальних програм, підручників, посібників.

Також можна чітко виокремити найістотніші проблеми до яких варто віднести:

- ✓ складність переформування звичок;
- ✓ освоєння самостійної роботи;
- ✓ встановлений ліміт часу змушує швидко сприймати інформацію, виконувати певні завдання;
- ✓ відсутність спілкування «вчитель – учень».

Серед важливих аспектів очного навчання в період COVID-19 є вакцинація. Всі учасники навчального процесу повинні пам'ятати, що колективний імунітет – це прямий шлях до звичного навчання серед школярів.

А тепер перейдемо до позитивного: освоєння нових програм, платформ та мереж, зокрема Zoom, Skype, Viber, PowerPoint, iMovie, YouTube, Instagram,

Facebook, SmartBook, Duolingo відкрили для школярів нові можливості; з'явилась можливість спілкуватись з викладачами майже 24/7, здобування освіти відбувається з суттєвою економією часу, учні зуміли виходити із зони комфорту.

Насправді, у нас не стільки дистанційне навчання, скоріш за все ми перейшли до нового освітнього етапу – отримання інформації за допомогою використання технологій дистанційного навчання.

Таким чином можна організовувати освітній процес з використанням технологій мережевого навчання, яке можливе у двох варіантах: синхронне та асинхронне.

Говорячи про дистанційну форму освіти, варто наголосити на створенні єдиного інформаційно-освітнього простору, куди слід включити всілякі електронні джерела інформації (включаючи мережеві): віртуальні бібліотеки, історичні електронні карти, атласи, навчальні посібники.

Якщо у батьків у сучасному світі є вибір між очним навчанням та дистанційною школою для їхньої дитини, то варто звертати увагу, перш за все, на її вподобання та особливості. Обирати те, чого хоче сама дитина. Допомогати їй в соціалізації та комунікації з оточуючими. Вчити працювати самостійно та в команді. Допомогати розвиватись та реалізовуватись.

Всі проаналізовані нами проблеми, а також способи та методи їх вирішення потребують поглиблення всебічного їх вивчення і можуть бути засадами чергового дослідження розвитку і впровадження дистанційного навчання.

Працюючи та навчаючись онлайн можна зустріти чимало небажаних «зірок», які «з'явилися» на чиемусь уроці, конференції, консультації чи співбесіді, які не знали, що камера ввімкнена і дитина, мама чи тато навчаються або працюють.

Тому вчителям варто пам'ятати: всі учасники цього процесу мають право на помилку, ставтесь з гумором до казусів і дайте собі час розібратися з

технічними можливостями, які допомагають володіти простором навіть у віртуальному класі.

Узагальнюючи, можу сказати, що дистанційне навчання можливе і навіть в задоволення. Однак, слід стати відповідальнішими та самоорганізованішим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Нормативні документи

1. Деякі питання організації дистанційного навчання : наказ 08.09.2020 № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20>
2. МОЗ. Постанова «Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти на період карантину у зв'язку поширенням коронавірусної хвороби (COVID -19)». URL: <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/документи/Головний%20Санітарний%20лікар/Постанова%2050.pdf>
3. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>
4. Постанова «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-п?fbclid=IwAR03MrP4_-dQt8cwPAhFDfkyXKhxYPCdJk9Wbjavv7JGBkpwD7YJLJELThM#Text
5. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : наказ 25.04.2013 № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
6. Санітарно-гігієнічні вимоги роботи на комп'ютері в навчальних закладах. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/science-and-health/medicine/219680-sanitarno-hihienichni-vymohy-roboty-na-komp-iuteri-v-navchalnykh-zakladakh>
7. Щодо організації дистанційного навчання : лист МОН № 1/9-609 від 02.11.20 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/77298/

II. Монографії і статті

8. Аналітична довідка щодо організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти в 2020/2021 навчальному році. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/37776.pdf>

9. Аналітичний портал СЛОВО і ДІЛО. Вакцинація вчителів: скільки педагогів щепили двома дозами на початок року. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/01/14/novyna/suspilstvo/vakcynacziya-vchyteliv-skilky-pedahohiv-shhepyly-dvoma-dozamy-pochatok-roku>
10. Аналітичний портал СЛОВО і ДІЛО. Обов'язкова вакцинація від коронавірусу: кого не пустять на роботу без щеплення. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/12/09/novyna/suspilstvo/obovyazkova-vakcynacziya-koronavirusu-ko-ho-ne-pustyat-robotu-shheplennya>
11. Бугайчук К. Л. *Масові відкриття дистанційних курсів: історія, типологія, перспективи*. 2013. № 3. С. 148–155.
12. Гарбенко Л. Початок навчального року: чи всі опинилися в рівних умовах? URL: <https://uacrisis.org/uk/pochatok-navchalnogo-roku-chy-vsi-opynylsya-v-rivnyh-umovah>
13. Гевал П. А. Загальні принципи використання комп'ютера на уроках різних типів. *Комп'ютер в школі та сім'ї*. 2000. № 3. С. 33–34.
14. Децентралізація. Робота шкіл в період карантину: рекомендації для громад. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/columns/12774>
15. Комп'ютерне тестування – інноваційний метод контролю знань навчальних досягнень школярів. URL: <https://sites.google.com/site/klasicnateoriatestuvanna/video>
16. Комунальний аптечний заклад. Міжнародне свідоцтво про вакцинацію та COVID-сертифікат: яка між ними різниця, як їх отримати та де використовувати. URL: <https://tovtao.te.ua/?p=1361>
17. Криливець М. Методичні рекомендації щодо організації проведення навчальних занять за допомогою дистанційних технологій для учнів початкової школи закладів загальної середньої освіти в умовах карантину. URL: http://bytenku.ucoz.ua/Distansiyne-n/pov_01-22-386_krilevec_dod.pdf
18. Кіндрат І. Використання інтелект-карт у плануванні та організації освітнього процесу. *Нова педагогічна думка*. 2012. № 4. С. 153–156.

19. Кіщинська К. Хоумскулінг 2.0: переваги та недоліки дистанційної освіти. URL: <https://bokmal.com.ua/life/perevaghy-ta-nedoliky-dystancijnoji-osvity/>
20. Ліщинська Л. Б. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія*. Вінниця. 2017. 102 с.
21. Методичні аспекти використання мультимедійних презентацій на уроках історії. URL: http://www.negrovetska-zosh.uz.sch.in.ua/sklad_shkiljnogo_kolektivu/direktor_ta_administraciya/storinka_za_stupnika_direktora_z_navchaljno-vihovnoi_roboti-voron_mikoli_yurijovicha/metodichni_aspekti_vikoristannya_muljtimedijnih_prezentacij_na_urokah_istorii/
22. Міністерство охорони здоров'я України. Освітній процес на період карантину. URL: https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/коронавірус/Освітній_процес_на_період_карантину_2020.pdf
23. Недзельська В. М. Деякі аспекти використання комп'ютера на уроках історії та правознавства. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2000. № 3. С. 37.
24. Нетьосов С.І. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2011. №3 (23). URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua>
25. Нова українська школа. Академічна доброчесність – як її пояснити учням і створити систему в школі. URL: <https://nus.org.ua/articles/akademichna-dobrochesnist-yak-yiyi-poyasnyty-uchnyam-i-stvoryty-systemu-v-shkoli/>
26. Нова Українська Школа. Проблеми/можливості дистанційного навчання. URL: <https://nus.org.ua/view/problemy-mozhlyvosti-dystantsijnogo-navchannya/>
27. Новини/суспільство: Близько половини українців негативно ставляться до дистанційної освіти – опитування. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-dystantsiyana-osvita-opytuvannia/30755169.html>
28. Освіта 24. Вакцинація чи карантин: все про роботу шкіл, обмеження та обов'язкові щеплення для вчителів. URL: https://education.24tv.ua/vaktsinatsiya-karantin-vse-pro-robotu-shkil-obmezheniya-ukrayina-novini_n1768257

29. Освіта і пандемія: що українці думають про дистанційне навчання. URL: <https://dif.org.ua/article/osvita-i-pandemiya-shcho-ukraintsi-dumayut-pro-dstantsiynе-navchannya-ta-yak-otsinyuyut-zno>
30. Освіторія Медіа : За чи проти? 6 плюсів і мінусів дистанційного навчання. URL: <https://osvitoria.media/experience/za-chy-proty-6-plyusiv-i-minusiv-dystantsijnogo-navchannya-yaki-nam-treba-obgovoryty/>
31. Освіторія. Обов'язково чи ні: як вакцинують учителів у Європі та США. URL: <https://osvitoria.media/experience/obov-yazkovo-chy-ni-yak-vaktsynuyut-uchyteliv-u-yevropi-ta-ssha/>
32. Освіторія. Як відбудуватиметься навчання на карантині — нові рекомендації МОЗ для шкіл. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-vidbuvatymetsya-navchannya-u-shkolah-novi-rekomendatsiyi-moz/>
33. Офіційний портал Києва. Які вакцини проти COVID-19 використовують. URL: <https://kyivcity.gov.ua/likarni-ta-medytsyna/vaktsinatsiya-proti-COVID-19/yaki-vaktsini-proti-COVID-19-vikoristovuyutsya-v-ukrani/>
34. Парфьонова О. Початок навчального року: чи всі опинилися в рівних умовах? URL: <https://uacrisis.org/uk/pochatok-navchalnogo-roku-chy-vsi-opynylsya-v-rivnyh-umovah>
35. Пасічник О. Синхронне й асинхронне дистанційне навчання. URL: <https://osvita.ua/school/method/78950/>
36. Поздняков В.А. Практична реалізація адаптованої системи якості підготовки smart-суспільства. Вісник наукових досліджень. 2013. №6. С. 70-75.
37. Разумков центр. Освіта і пандемія: що українці думають про дистанційне навчання та як оцінюють ЗНО. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/osvita-i-pandemiia-shcho-ukraintsi-dumaiut-pro-dystantsiine-navchannia-ta-iak-otsiniuiut-zno>
38. Сучасні інноваційні технології в освітній системі. URL: <https://sites.google.com/site/danil1311a/>

39. Твердохліб А.І. Smart Education – нова тенденція у сфері освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 48. С. 236-240.
40. Фоменко А., Пометун О. Сучасні комп'ютерні навчальні програми з історії та підходи до їх використання на уроках. *Історія в школах України*. 2002. № 3. С. 26–31.
41. Центр громадського здоров'я МОЗ України. Як вакцинувати дітей віком 12+ проти COVID-19. URL: <https://www.phc.org.ua/news/yak-vakcinuvati-ditey-vikom-12-proti-covid-19>
42. Центр професійного розвитку педагогічних працівників. URL:<http://www.nmc.org.ua/formi-onlajn-komunikaciie>
43. Шкарлет С. Опитування учасників освітнього процесу щодо організації дистанційної форми навчання. URL:<https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-rozpoviv-pro-opituvannya-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-shodo-organizaciyi-distancijnoyi-formi-navchannya>
44. BBC NEWS/Україна. Щеплення дітей від ковіду дозволили в Україні: коли й чим. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59054722>
45. Moore M. G. Toward a Theory of Independent Learning and Teaching. *Journal of Higher Education*. 1973. No 12. P. 661–679.
46. Unicef/ Україна. Освітняни по всій Україні підтримують вакцинацію. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/stories/teachers-across-ukraine-support-vaccination>

III. Платформи дистанційного навчання

47. URL: https://docs.moodle.org/310/en/About_Moodle#Built_for_learning.2C_globally
48. URL: <https://new.edmodo.com>
49. URL: <https://miyklas.com.ua>
50. URL: <https://zoom.us/download>
51. URL: <https://www.ed-era.com/>
52. URL: <https://ilearn.org.ua/>

53. URL: <https://prometheus.org.ua/>
54. URL: <https://www.ed-era.com/books/>
55. URL: <http://kmmedia.com.ua/books/>
56. URL: <http://ukrprog.com/>
57. URL: <http://novashkola.com.ua/>
58. URL: <https://e-pidruchnyky.net/>
59. URL: <https://chrome.google.com/webstore/detail/google-classroom/mfhehppjhmmlfbbopchdfldgimhfhk?hl=uk>
60. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=I5hENfrPX9I>
61. URL: <https://learningapps.org>
62. URL: https://www.canva.com/uk_ua/stvoryty/
63. URL: <https://trello.com/home>
64. URL: https://www.ayoa.com/mind-mapping/?utm_medium=301&utm_source=imindmap.com
65. URL: <https://piktochart.com>
66. URL: <https://www.google.com/maps>
67. URL: <https://en.linoit.com>
68. URL: https://www.youtube.com/channel/UCHq5vXBXgKpU0_Nx18pDKyw
69. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Kx_sKT_3TC8
70. URL: <https://lms.e-school.net.ua>
71. URL: <https://www.youtube.com/c/cikavanauka/videos>
72. URL: https://www.youtube.com/watch?v=1K4_eLR9D6c
73. URL: <https://invite.viber.com/?g2=AQBjZB2haEHZ1Ev4vVzEJJpIZ92MYFAEliNPKZNSDh21%2Fm1GuaYRviZ1Fz58iUOQ&lang=uk>
74. URL: <https://globalteacherprize.org.ua>
75. URL: <https://e-journal.iea.gov.ua>
76. URL: <https://e-schools.info/e-service>

IV. Онлайн школи

77. Центр освіти «ОПТИМА». URL: https://optima.school/?gclid=Cj0KCQjwsdiTBhD5ARIsAIPW8CJL3baCV2LYkgV2HkwWBMOFMDnFvRkfDNvLLfpmoMJw6DPHZbZaSHgaApqUEALw_wcB
78. Міжнародна школа STUDY Academy ONLINE. URL: <https://international.study.ua/online/#section-1>
79. Атмосферна школа. URL: <https://www.atschool.com.ua/o-nas/>
80. Школа 977. URL: <https://977.com.ua>

V. Підручники, посібники

81. Андреев, А. А., Солдаткин В. И. Дистанционное образование : сущность, технология, организация. М. : Издательство МЭСИ, 1999. 196 с.
82. Богачков Ю.М., Биков В.Ю., Пінчук О.П., Манак А.Ф., Вольневич О.І., Царенко В.О., Ухань П.С., Мушка І.В. *Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах*. Педагогічна думка. 2012. 160с
83. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України : підруч. для 7 класу загальноосвіт. навч. закладів. Харків : Вид-во «Ранок», 2015. 240 с.
84. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Історія України : підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Харків : Вид-во «Ранок», 2017. 288 с.
85. Дідик, Ю. С., Львович, О. М. *Дистанційне навчання*. Державна бібліотека України для юнацтва. 2006
86. МОН. *Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>
87. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: поняття педагогічної інновації. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/50502-ponyattya-pedagogchno-nnovats.html>
88. Єсипов Б.П. Самостійна робота учнів на уроках. 1961.
89. Справочник організацій України. URL: <https://uaotzyv.com/kyiv/distanciyna-shkola-optima-121490>

VI. Автореферати дисертацій

90. Рослик Л. Активність учнів на уроках – ключовий чинник успіху навчання. Полтава, 2019. URL: <https://naurok.com.ua/aktivnist-uchniv-na-urokah-klyuchoviy-chinnik-uspihu-navchannya-129711.html>
91. Федорук, П. І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних Інтернет-технологій: автореф. дис... д-ра техн. наук: 05.13.06. НАН України, Ін-т пробл. мат. машин і систем. К., 2009. 37 с.

VII. Відеоресурси

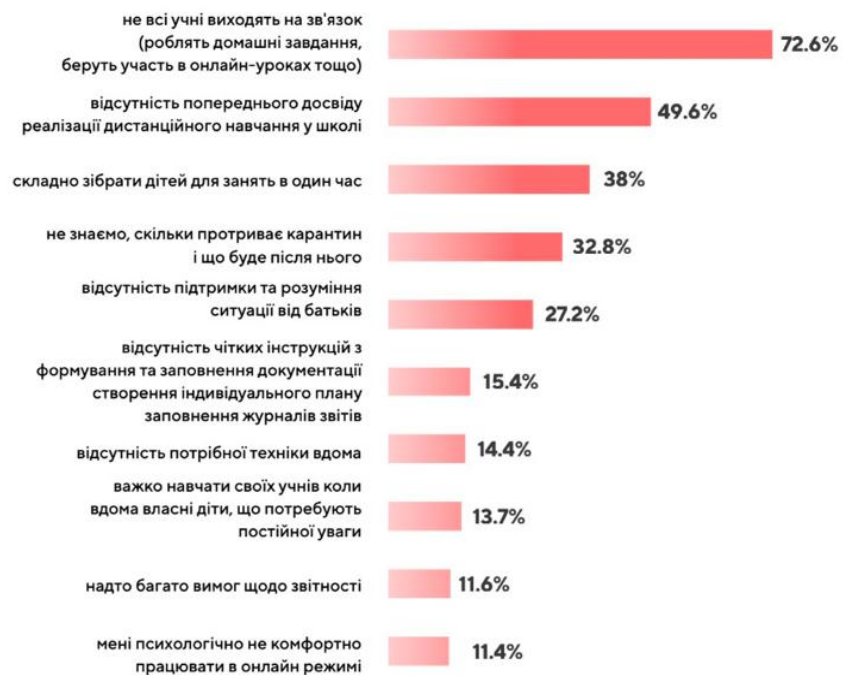
92. Почуй. Соціальне опитування. Дистанційне навчання. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Ka_Dob3A8f4
93. ТСН. Повернення до дистанційки: чому на навчанні «онлайн» діти мучаться URL: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=Ha8p-3zvFIg&t=5s>
94. Янчук О. Голод – 33. 1991. URL: https://www.youtube.com/watch?v=oUMM8uRmX_Y

ДОДАТКИ

Додаток А

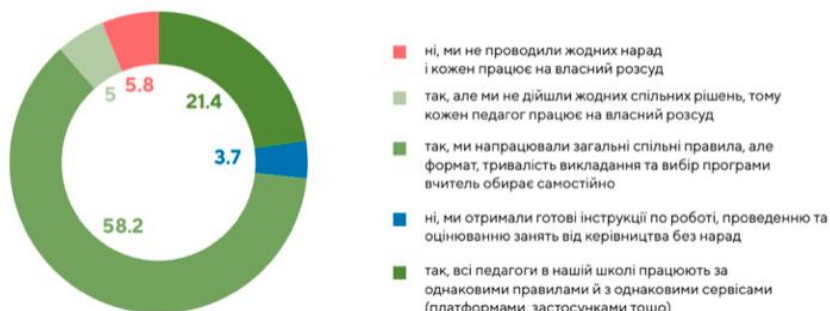
Топ 10 найпоширеніших серед респондентів проблем у реалізації дистанційного навчання

Топ 10 найпоширеніших серед респондентів проблем
у реалізації дистанційного навчання

Джерело: URL: <https://nus.org.ua/news/najbilsha-problema-shho-uchni-ne-vyhodyat-na-zv-yazok-doslidzhennya-dystantsijnogo-navchannya-v-ukrayini/>

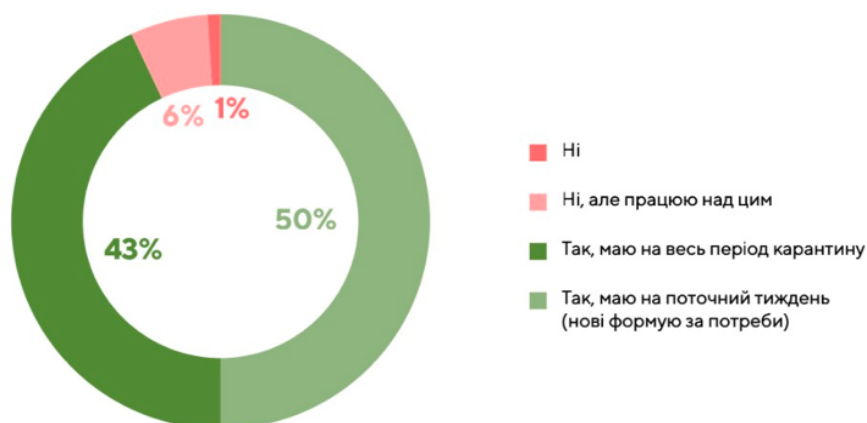
Статистика проведення нарад щодо організації дистанційного навчання

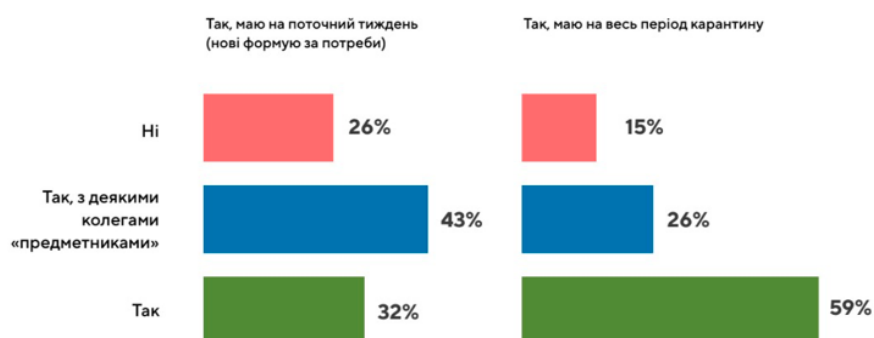
Джерело: URL: <https://nus.org.ua/news/najbilsha-problema-shho-uchni-ne-vyhodyat-na-zv-yazok-doslidzhennya-dystantsijnogo-navchannya-v-ukrayini/>

Статистичні дані щодо створення індивідуального плану роботи вчителя на весь карантин

43% вчителів відповіли, що мають індивідуальний план роботи на весь карантин. 59% із них скоординували план із колегами.

План занять скоординовано з планами колег

Джерело: URL: <https://nus.org.ua/news/najbilsha-problema-shho-uchni-ne-vyhodyat-na-zv-yazok-doslidzhennya-dystantsijnogo-navchannya-v-ukrayini/>

Статистичні дані про комунікацію між вчителями і батьками

333 респонденти зазначають, що є **необхідність на законодавчому рівні забезпечити всіх учнів та вчителів матеріально-технічними засобами** для впровадження дистанційного навчання та **вільним доступом до швидкісного інтернет-зв'язку**, – зазначають дослідники.

У **5%** шкіл є окрема людина в обов'язки якої входить комунікація з батьками

У **46%** випадків спілкування з батьками відбувається в груповому чаті

У **41%** випадків спілкування з батьками ведеться персонально

Окрім того, **кожен другий директор, який дав інтерв'ю, не має з ким порадитися щодо професійної діяльності, обмінятися досвідом чи отримати підтримку.**

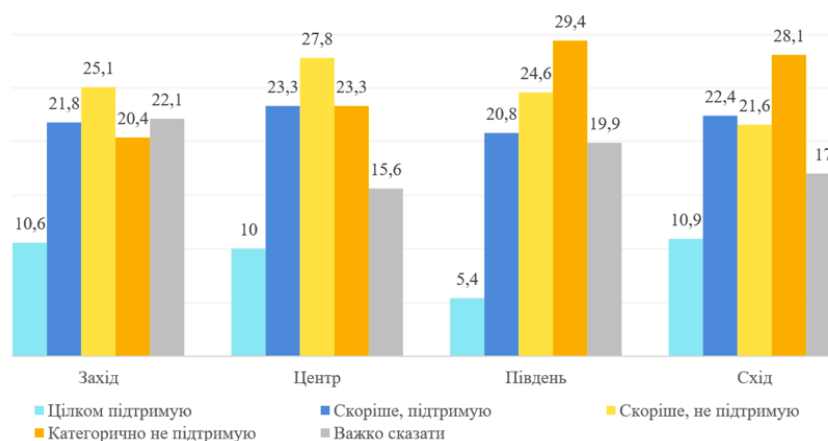
Джерело: URL: <https://nus.org.ua/news/najbilsha-problema-shho-uchni-neyhodyat-na-zv-yazok-doslidzhennya-dystantsijnogo-navchannya-v-ukrayini/>

Соціологічне опитування.

Запитання: Як Ви ставитеся до проведення дистанційного навчання у школах у зв'язку з пандемією COVID-19 (коронавірусу) у березні – травні 2020 р.?

3. Як Ви ставитеся до проведення дистанційного навчання у школах у зв'язку з пандемією COVID-19 (коронавірусу) у березні–травні 2020р.?

Цілком підтримую	9,9
Скоріше підтримую	22,4
Скоріше не підтримую	25,1
Категорично не підтримую	24,6
Важко сказати	18,0

Джерело: URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/osvita-i-pandemiia-shcho-ukraintsi-dumaiut-pro-dystantsiine-navchannia-ta-iaak-otsiniuiut-zno>

Соціологічне опитування.

Запитання: З якими проблемами стикнулася Ваша родина під час дистанційного навчання у школах у зв'язку з пандемією COVID-19 (коронавірусу) у березні – травні 2020 р.?

4. З якими проблемами стикнулася Ваша родина під час дистанційного навчання у школах у зв'язку з пандемією COVID-19 (коронавірусу) у березні–травні 2020р.?

Зниження рівня успішності дітей	26,1
Брак уваги вчителів до потреб дітей під час навчання	21,6
Недостатність чи відсутність пристроїв (комп'ютерів, планшетів) для участі дітей в онлайн-уроках	19,0
Погана якість домашнього інтернет-зв'язку під час навчання	21,3
Надмірна завантаженість дітей завданнями	13,3
Недостатнє навантаження дітей завданнями	5,0
Формальний підхід вчителів до проведення дистанційного навчання	16,1
Інше	2,0
Жодних проблем під час дистанційного навчання не виникло	5,5
Ці проблеми не стосуються моєї родини (не маю дітей, мої діти не ходять до школи)	42,1
Важко відповісти	3,4

Джерело: URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/osvita-i-pandemiia-shcho-ukraintsi-dumaiut-pro-dystantsiine-navchannia-ta-iaak-otsiniuiut-zno>

Дослідження якості середньої освіти в Україні

	Місто (>1 млн)	Місто (100–999 тис.)	Місто з (50–99 тис.)	Місто (20–49 тис.)	Місто (<20 тис.)	Селище міського типу	Село
Зниження рівня успішності дітей	15,3	22,5	29,5	36,4	28,9	30	29,5
Недостатність чи відсутність пристроїв (комп'ютерів, планшетів) для участі дітей в онлайн-уроках	8,9	14	26,4	40,9	27,9	19,6	20,0
Погана якість домашнього інтернет-зв'язку під час навчання	7,2	12,6	20	39,1	34,5	25,8	27,1

Джерело: URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/osvita-i-pandemiia-shcho-ukraintsi-dumaiut-pro-dystantsiine-navchannia-ta-iak-otsiniuiut-zno>

Опитування «Хто несе відповідальність за якість освіти та підготовки шкіл до роботи в умовах пандемії COVID-19?»

5. Як Ви вважаєте, хто несе головну відповідальність за якість освіти та підготовки шкіл до роботи в умовах пандемії COVID-19?

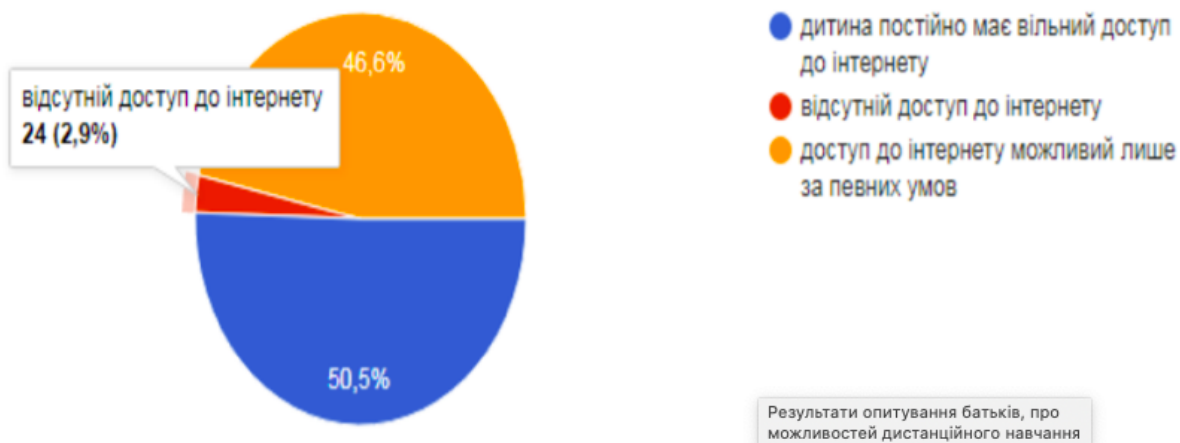
Президент	11,1
Верховна Рада	3,7
Кабінет міністрів	8,5
Міністерство освіти і науки	56,6
Місцеві державні адміністрації	3,6
Місцеві ради і голови (мери)	1,7
Педагоги	5,9
Громадські організації	0,2
Батьки	2,1
Бізнес	0
Інше	0,3
Важко сказати	6,3

Джерело: URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/osvita-i-pandemiia-shcho-ukraintsi-dumaiut-pro-dystantsiine-navchannia-ta-iaak-otsiniuiut-zno>

Статистичні дані щодо можливості доступу учнів до Інтернету

Можливості доступу до інтернету

822 відповіді

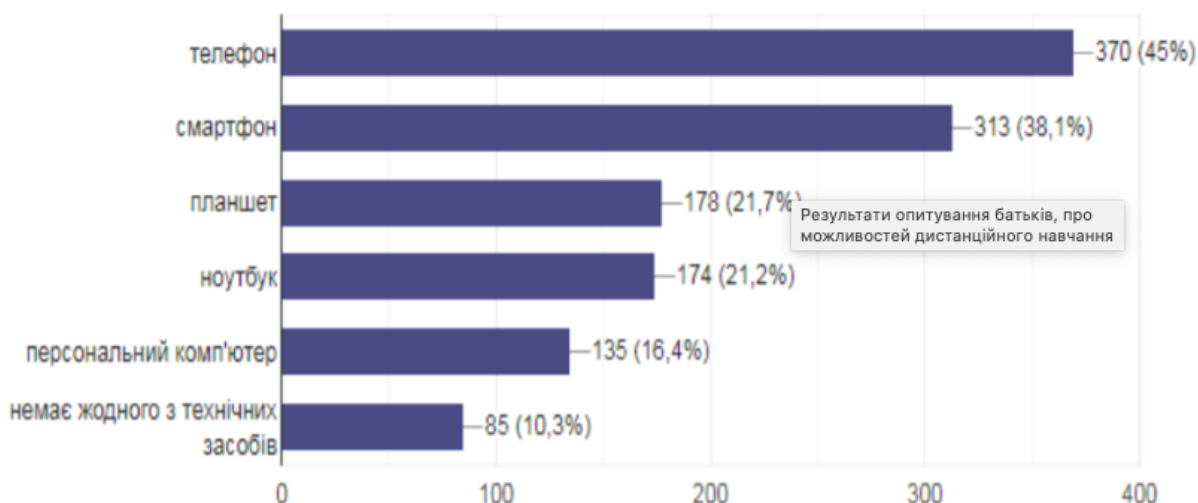

Джерело: URL: <https://www.ztkolegium.org.ua/rezultaty-opytuvannya-batkiv-pro-mozhlyvostej-dystanczijного-navchannya/>

**Опитування серед учнів шкіл щодо наявності/відсутності гаджетів
для навчання вдома в умовах карантину**

Дитина має власні технічні засоби:

822 відповіді

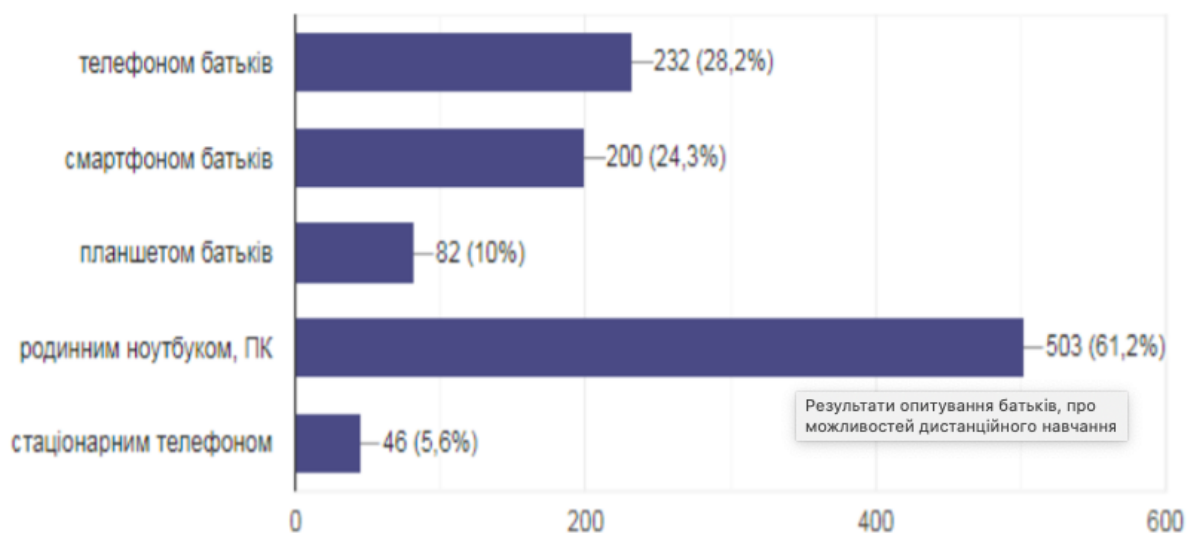

Джерело: URL: <https://www.ztkolegium.org.ua/rezultaty-opytuvannya-batkiv-pro-mozhlyvostej-dystancijnogo-navchannya/>

**Опитування серед учнів шкіл щодо наявності/відсутності гаджетів
для навчання вдома в умовах карантину**

Дитина має змогу час від часу користуватись

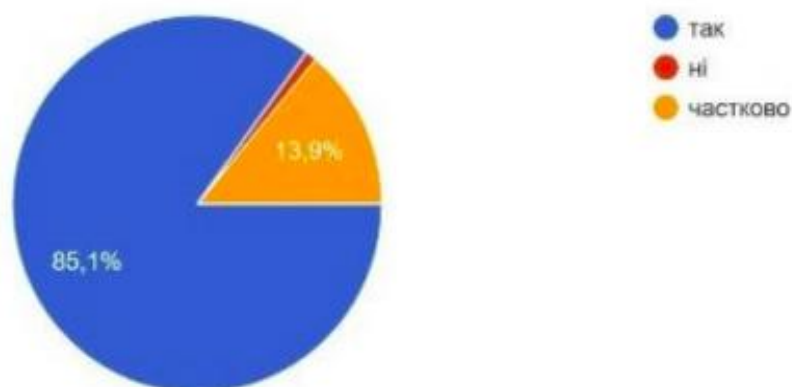
822 відповіді

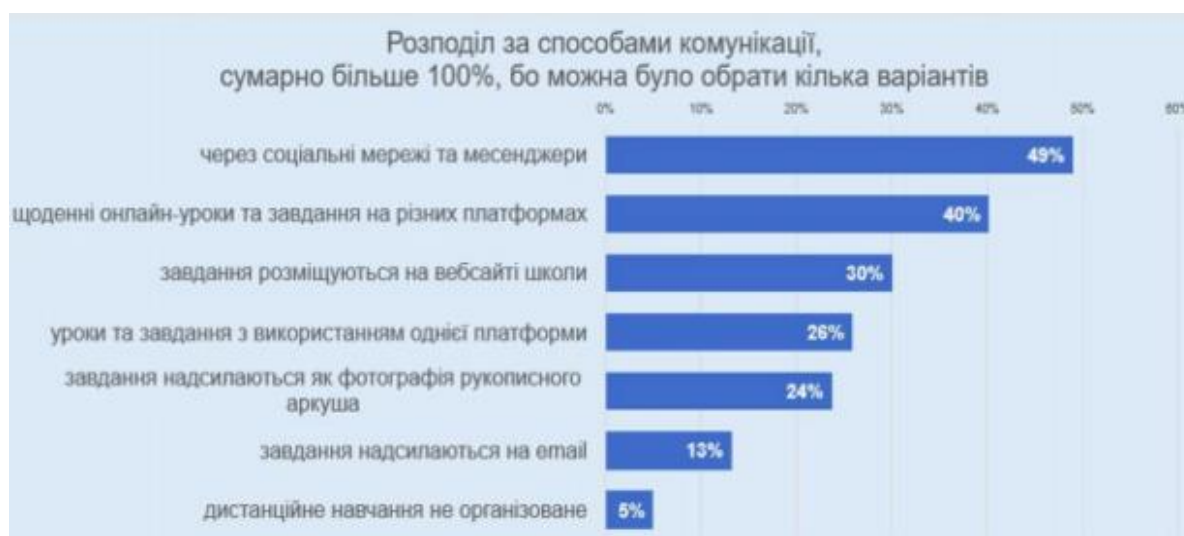
Джерело: URL: <https://www.ztkolegium.org.ua/rezultaty-opytuvannya-batkiv-pro-mozhlyvostej-dystancziynogo-navchannya/>

Соціологічне опитування серед батьків «Чи продовжила Ваша дитина навчання під час карантину?»

Чи продовжила Ваша дитина навчання під час карантину?

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Найпопулярніші платформи для навчання онлайн

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

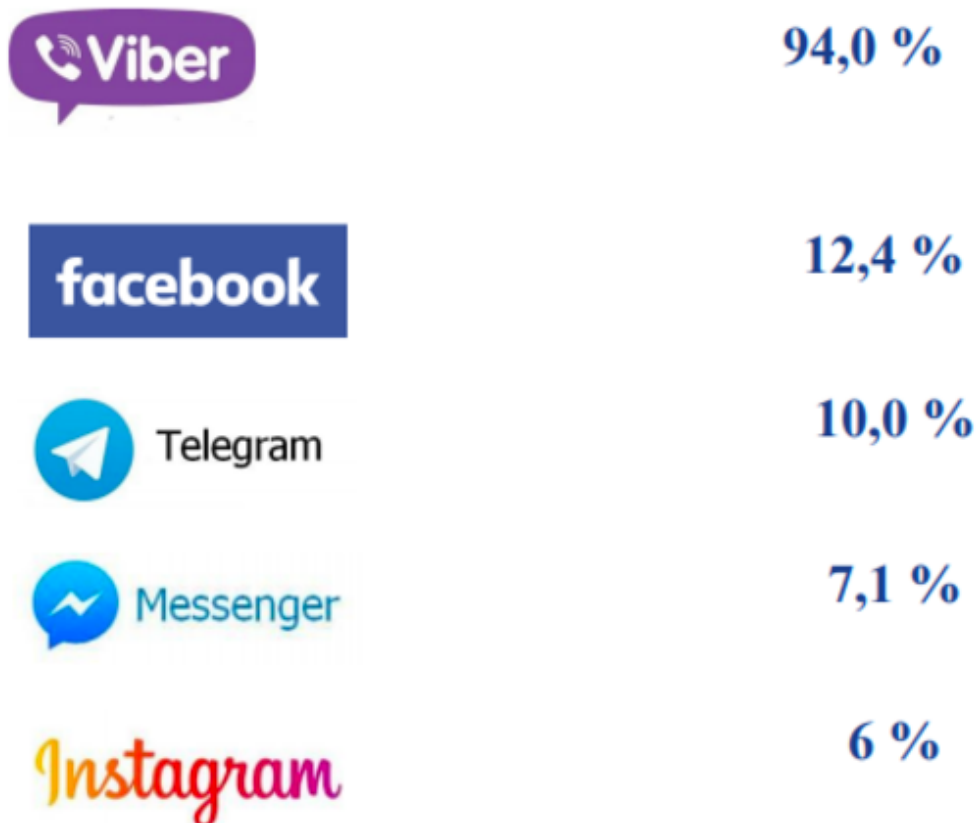
Найпопулярніші інструменти та платформи для дистанційного навчання

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Найпопулярніші соціальні мережі та месенджери для дистанційного навчання

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

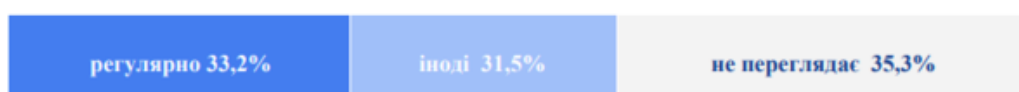
Опитування «Як здобувачі освіти продовжили навчання?»

Як здобувачі освіти продовжили навчання?

- виконання завдань, які учні отримують від вчителів

- перегляд телеуроків “Всеукраїнська школа онлайн”

- Перегляд онлайн уроків від вчителів

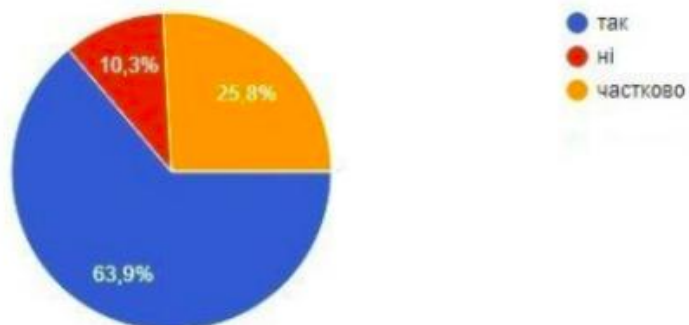
40,2 %

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Організація проведення контролю та оцінювання

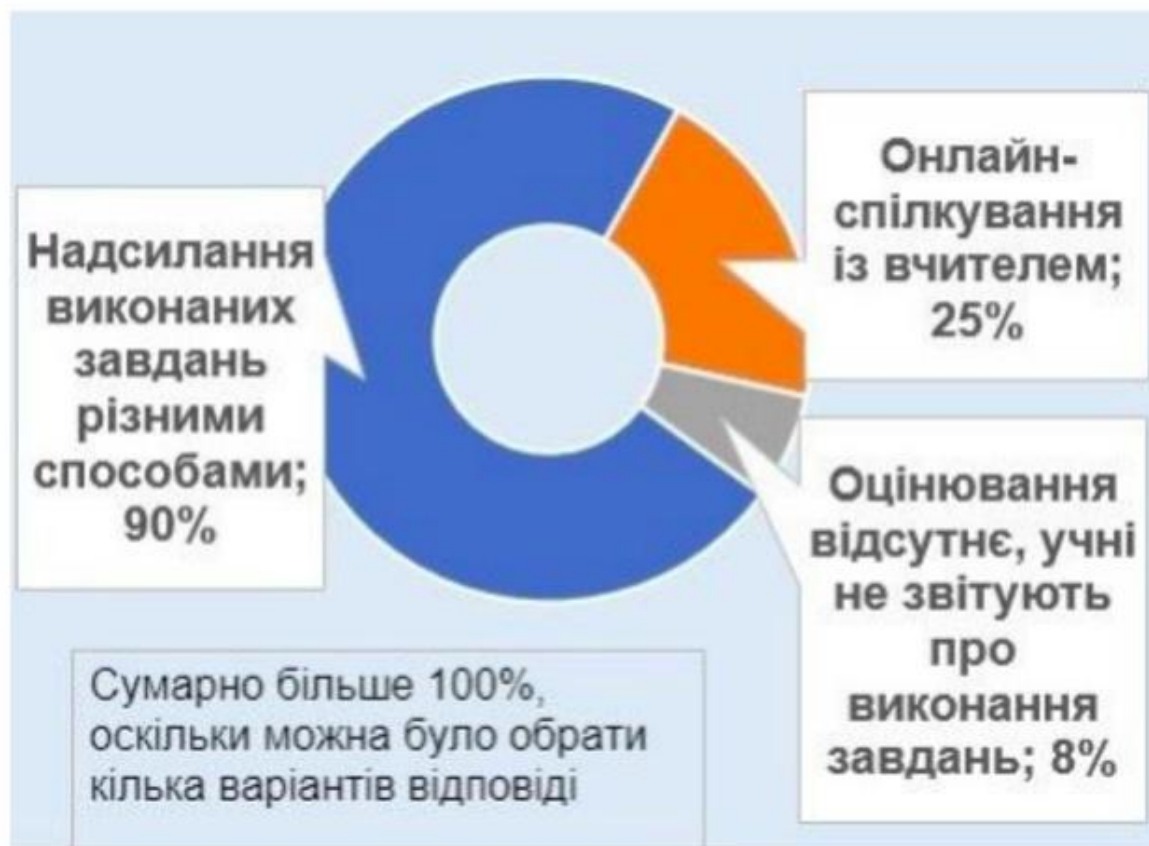
Чи оцінюють вчителі те, як Ваша дитина виконує завдання?

8 056 відповідей

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Способи перевірки виконаних завдань

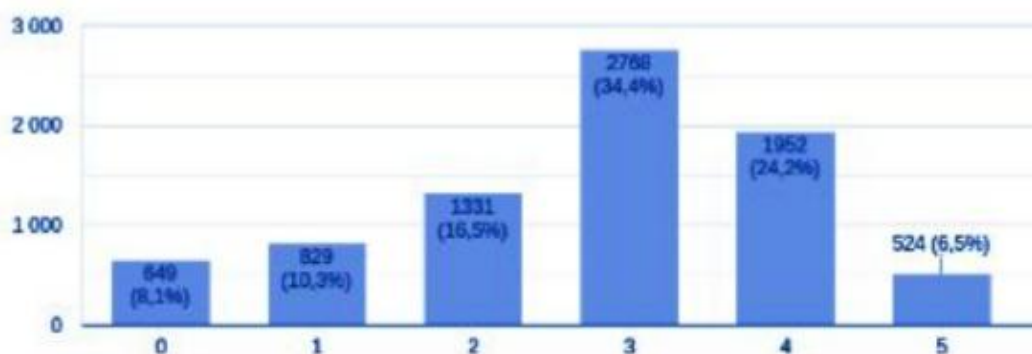

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Мотивація учнів до навчання під час карантину

Як би Ви за шкалою від 0 до 5 оцінили бажання Вашої дитини вчитися під час карантину? 0 - взагалі не хоче вчитися, 5 - дитину доводиться зупиняти, щоб не перевтомлювалася.

в 056 відповідей

8,1% школярів взагалі не мають бажання вчитися.

Про деяку мотивацію до навчання свідчать оцінки 1 (10,3 %) та 2(16,5 %).

34,4% та 24,2% (сумарно 58,6%) учнів мають помірне бажання навчатися.

6,5% проявляють надмірну жагу до знань.

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Технічне забезпечення сімей для навчання дітей

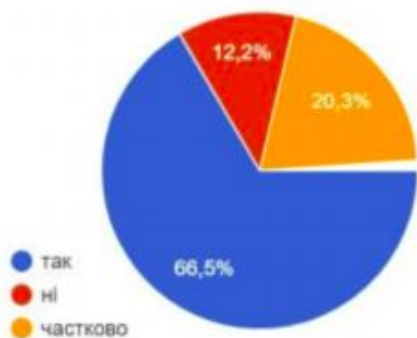
Інтернет

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Комп'ютерне обладнання

Чи достатнього комп'ютерного обладнання для навчання вашої дитини вдома?

Найбільш типові відповіді батьків

- Боротьба. Батькам треба працювати, а дітям вчитися. Комп'ютер один на всіх.
- Довелося докупити техніку
- Був комп'ютер, купили ще й ноутбук
- Достатньо, але не під час карантину
- Один комп'ютер, дві дитини
- Дуже не вистачає принтера

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Яке обладнання використовує дитина для навчання?

81,5 %

22,4 %

45,6 %

0,2 %

34,3 %

0,1%

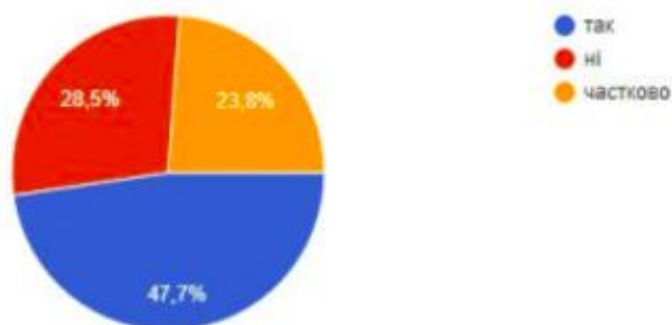
Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Вплив дистанційного навчання на роботу дорослих

Якщо Ви зараз працюєте дистанційно на своїй роботі, чи ускладнює Вам виконання Ваших поточних завдань навчання Вашої дитини?

8 056 відповідей

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Ставлення батьків до дистанційного навчання

Чи вважаєте Ви навчання під час карантину повноцінною заміною очного навчання?

8 056 відповідей

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Рівень задоволеності батьків навчальними результатами дитини під час дистанційного навчання

Чи задоволені Ви навчанням вашої дитини під час карантину?

8056 відповідей

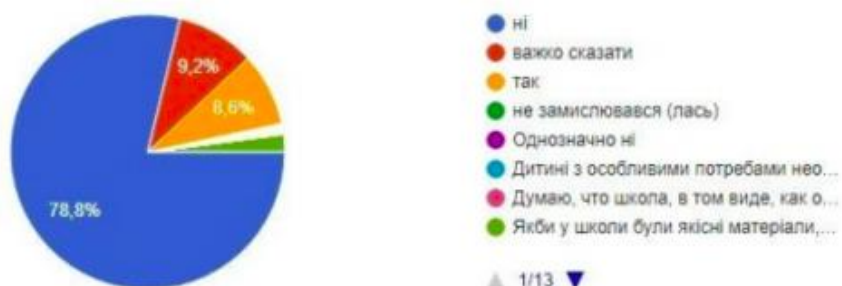

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Наміри батьків щодо переведення дитини на домашню форму навчання після карантину

Чи з'явилися у Вас думки щодо переведення дитини на домашню форму навчання після карантину? так/ні.

8 056 відповідей

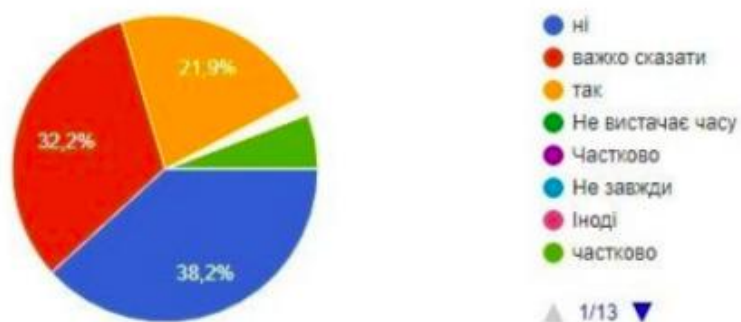

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Самоосвіта дітей

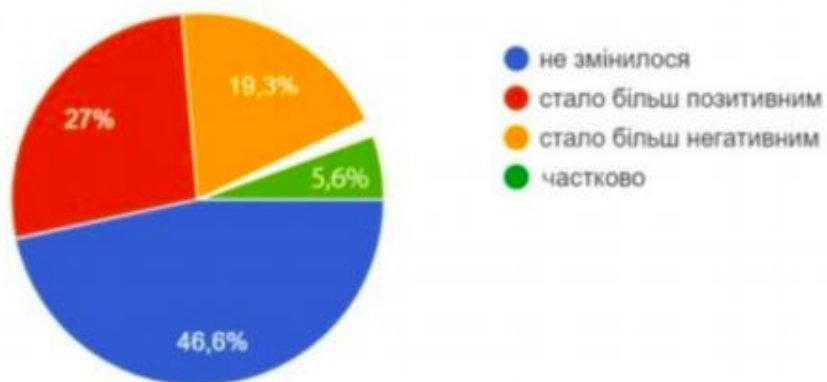
Чи охоче Ваша дитина займається додатковою самоосвітою під час карантину?
(додаткові матеріали, перегляд онлайн ресурсів, вебінари, книжки, тощо)

8 056 відповідей

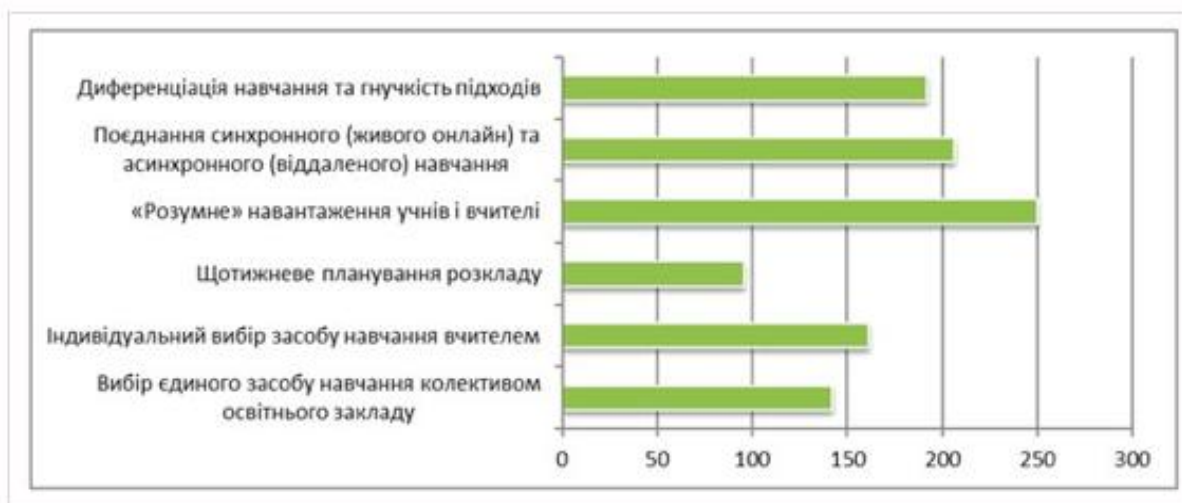

Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

Чи змінилося ваше ставлення до вчителів після початку карантину?

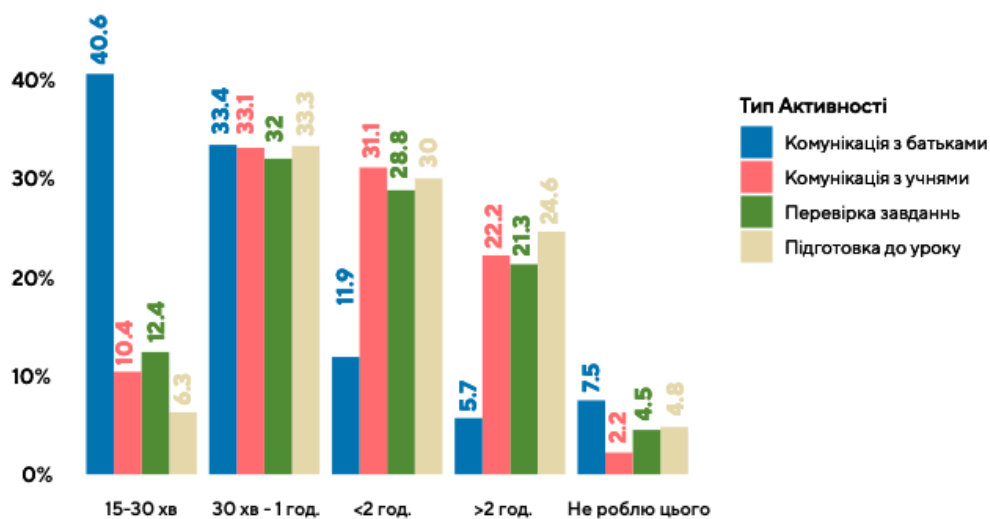
Джерело: URL: <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/scho-pokazali-rezul-tati-opituvannya-bat-kiv-schodo-distanciynogo-navchannya>

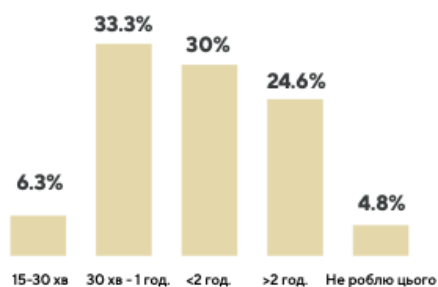
Рис. 4. Ефективність організаційних підходів у плануванні дистанційної освіти

Джерело: URL: <http://novyny.ostriv.in.ua/publication/code-7E20056934695/list-8C72DA5726>

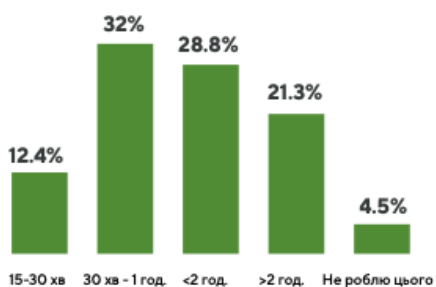
Дослідження стану реалізації дистанційного навчання в Україні

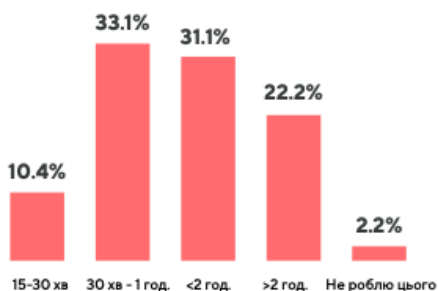
ПІДГОТОВКА ДО УРОКУ

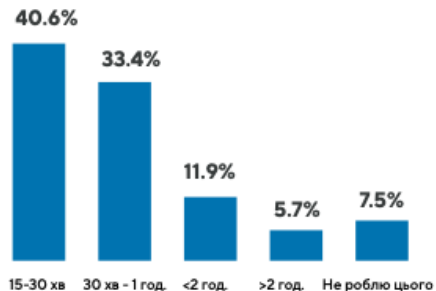
ПЕРЕВІРКА ЗАВДАНЬ

КОМУНІКАЦІЯ З УЧНЯМИ

КОМУНІКАЦІЯ З БАТЬКАМИ

Джерело:

URL:

[https://nus.org.ua/wp-](https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/Research2020_ProSvit_MF1.pdf)

[content/uploads/2020/05/Research2020_ProSvit_MF1.pdf](https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/Research2020_ProSvit_MF1.pdf)

Одну дозу вакцинації отримали

- 94,5% працівників спеціалізованої освіти;
- 92% загальної середньої;
- 88% дошкільної;
- 81% вищої освіти.

Джерело: URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/nevaksynovanyh-pedahohiv-i-chynovnykiv-vidstoroniat-vid-roboty/31549994.html>

 **МІНІСТЕРСТВО
ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я
УКРАЇНИ**

ЖОВТИЙ РІВЕНЬ

Зміни набирають чинності 6 грудня

Забороняється:

- ✗** робота закладів освіти, в яких вакциновано менше 100% співробітників хоча б однією дозою
- ✗** проведення масових заходів
- ✗** робота кінотеатрів, театрів та інших закладів культури
- ✗** робота закладів громадського харчування (окрім роботи на виніс та доставки)
- ✗** робота спортзалів, басейнів
- ✗** діяльність закладів з розміщення (окрім готелів, санаторних і соціальних закладів)
- ✗** міжобласні та міжнародні перевезення

Обмеження не діють, якщо всі мають один із документів:

- ✓** Жовтий COVID-сертифікат або паперова довідка 063-0 (чинні 30 днів)
- ✓** Зелений COVID-сертифікат (чинний 365 днів)
- ✓** Міжнародне свідоцтво про вакцинацію (чинне 365 днів)
- ✓** Іноземний COVID-сертифікат про щеплення вакцинами, дозволеними ВООЗ (чинний 365 днів)
- ✓** Негативний результат ПЛР або експрес-тесту на визначення антигену (чинний 72 години)
- ✓** Сертифікат про одужання (чинний 105 днів)

Навіть за наявності COVID-документів заборонено:

- перебування на вулицях без документів, що посвідчують особу
- самовільно залишати місце самоізоляції чи обсервації
- перевезення пасажирів в кількості більшій, ніж місць для сидіння + 50% стоячих місць
- робота закладів освіти, якщо на самоізоляції перебуває більш як 50% учнів та співробітників

Джерело: URL: <https://loda.gov.ua/news?id=64048>

ЧЕРВОНИЙ РІВЕНЬ

Зміни набирають чинності 6 грудня

Забороняється:

- ✗ робота закладів освіти, в яких вакциновано менше 100% співробітників
- ✗ робота ТРЦ
- ✗ робота розважальних закладів
- ✗ робота закладів, що реалізують непродовольчі товари (в тому числі ринків)
- ✗ робота закладів побутового обслуговування
- ✗ діяльність закладів з розміщення
- ✗ проведення масових заходів
- ✗ робота кінотеатрів, театрів та інших закладів культури
- ✗ робота закладів громадського харчування (окрім роботи на виніс та доставки)
- ✗ робота спортзалів, басейнів
- ✗ міжобласні та міжнародні перевезення

Обмеження не діють, якщо всі мають один із документів:

- ✓ Зелений COVID-сертифікат (чинний 365 днів)
- ✓ Міжнародне свідоцтво про вакцинацію (чинне 365 днів)
- ✓ Іноземний COVID-сертифікат про щеплення вакцинами, дозволеними ВООЗ (чинний 365 днів)
- ✓ Негативний результат ПЛР або експрес-тесту на визначення антигену (чинний 72 години)
- ✓ Сертифікат про одужання (чинний 105 днів)

Навіть за наявності COVID-документів заборонено:

- перебування на вулицях без документів, що посвідчують особу
- самовільно залишати місце самоізоляції чи обсервації
- перевезення пасажирів в кількості більшій, ніж місць для сидіння + 50% стоячих місць
- робота закладів освіти, якщо на самоізоляції перебуває більш як 50% учнів та співробітників

Джерело: URL: <https://loda.gov.ua/news?id=64048>

РЕКОМЕНДАЦІЇ МІНІСТЕРСТВА ДЛЯ РОБОТИ ШКІЛ:

- до старту навчального року засновникам закладів рекомендовано забезпечити школи дезінфікуючими, миючими засобами та засобами індивідуального захисту, обладнати місця для обробки рук та збору використаних масок і рукавичок, створити умови для соціального дистанціювання та уникнення скупчень;
- необхідно завершити ремонтні та профілактичні роботи, прибирання навчальних приміщень та прилеглої території за допомогою засобів дезінфекції;
- створити умови для мінімізації ризику інфікування (окремі приміщення для зберігання верхнього одягу, встановити бактерицидні лампи, прибрати зайві меблі, іграшки);
- виокремити та обладнати спеціальні приміщення для тимчасового перебування учасників освітнього процесу, що мають симптоми хвороби;
- впровадити заходи щодо застосування практики соціального дистанціювання та уникнення скупчення (відкрити декілька входів до будівлі, збільшити відстань між партами, використовувати розмітку на підлозі для організованого руху коридорами, виокремити зони переміщення для різних вікових категорій учнів);
- використовувати великі приміщення – актові зали, рекреації, коридори, адаптовані для потреб навчання, за сприятливих погодних умов проводити заняття на відкритому повітрі;
- встановити гнучкий графік початку занять для різних категорій учнів;
- рекомендовано закріпити за класами окремі навчальні кабінети;
- організувати питний режим учасників навчального процесу із використанням індивідуального чи одноразового посуду;
- уникати організації діяльності, що вимагає безпосереднього фізичного контакту, зокрема зменшуючи кількість комунікаційних вправ, як-то проведення ранкового кола;
- обов'язкове оброблення рук антисептиком. Він стоятиме при вході;
- вчителям мірятимуть температуру у школі, дітям це мають робити батьки.

Джерело: URL: <https://18000.com.ua/strichka-novin/zabezpechiti-shkolyariv-zasobami-individualnogo-zaxistu-mayut-batki/>

У жовтня МОЗ затвердило перелік професій, представники яких в обов'язковому порядку мають отримати щеплення проти COVID-19. До нього потрапили:

- співробітники міністерств та відомств;
- працівники державних адміністрацій;
- освітяни та науковці.

Джерело: URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/nevaksynovanyh-pedahohiv-i-chynovnykiv-vidstoroniat-vid-roboty/31549994.html>

Соціологічне опитування вчителя історії

«Які зміни відбулися в організації навчання під час пандемії COVID-19?»

Наталія: *«Розкажіть, Які зміни відбулися в організації навчання під час пандемії COVID-19?»*

Василь Степанович: *«Запровадження карантину стало початком чогось нового. Ми, вчителі історії, як і всі інші наші колеги, стикнулися з цілим рядом проблем. Як комунікувати з учнями, як правильно організувати роботу, як швидко освоїти навички ІКТ?»*

Спочатку я провів консультацію із батьками, щодо способу проведення мною уроків історії. Ми створили групу у вайбер разом із учнями – це значно полегшило комунікацію. Далі я почав роботу над виготовленням дидактичного матеріалу. Презентації, відеоролики, дидактичні ігри, тестування – завжди були елементами проведення очного уроку з історії. Однак під час дистанційного навчання стало важко зацікавити учнів простою бесідою. Я зрозумів що їхню увагу привертає картинка, відео, та аудіо. Дистанційне навчання економить час учнів, але суттєво збільшує обсяг роботи вчителя. Я інтенсивніше почав підбирати цікаві історичні YouTube канали. Також став активним учасником вебінарів, які стосувалися створення мережевого освітнього середовища під час карантинних заходів. Окрім цього я почав проводити консультації для учнів 11 класів (підготовка до ЗНО)».

Джерело: проведено власне соціологічне опитування.

Соціологічне опитування серед учнів

Що перешкоджає вам бути присутнім на уроці?

Відсутність стабільного інтернет-з'єднання – 44%

Відсутність технічного забезпечення – 46%

Відсутність навичок користування онлайн-платформами – 10%

Чи хочете ви повернутись до очного навчання?

ТАК – 78%

НІ – 22%

Чи подобається вам онлайн навчання?

ТАК – 70%

НІ – 30%

Чи збільшився обсяг домашнього завдання?

ТАК – 70%

НІ – 30%

Чи вдається вам самоорганізовуватись?

ТАК – 40%

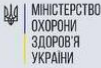
НІ – 60%

Чи подобається вам спосіб подачі матеріалу вчителями?

ТАК – 70%

НІ – 30%

Джерело: проведено власне соціологічне опитування.

 МІНІСТЕРСТВО
ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я
УКРАЇНИ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УЧНІВ І ПЕДАГОГІВ ЩОДО БЕЗПЕЧНОГО ПЕРЕБУВАННЯ У ШКОЛІ*

Учням:

- Школярам віком від 12 років носити захисні маски в коридорах школи. На заняттях жодні вікові групи не використовують ЗІЗ
- Дотримуватися гігієни рук та чхальної гігієни. За відсутності мила та проточної води обробляти руки антисептиками
- Дотримуватися фізичного дистанціювання
- У разі появи перших симптомів хвороби звернутися до медпрацівника закладу освіти

Педагогам:

- Перебувати в закладі освіти лише в захисних масках чи респіраторях
- Використовувати захисний щиток на уроках/лекціях
- За можливості організувати освітній процес на відкритому повітрі
- У разі появи перших симптомів хвороби самоізолюватися

*Урочистості та лінійки на 1 вересня для закладів освіти **не є обов'язковими**

Джерело: URL: <https://portal.lviv.ua/news/2021/09/01/u-moz-rozpovily-chy-potribno-shkoliaram-butu-u-maskakh-pid-chas-urokiv>

План-конспект уроку з предмету Історія України

5 клас

Тема: Історичні праці про Україну та їхні автори.

Мета:

навчальна:

- ознайомити учнів з іменами руських і козацьких літописців, назвами їхніх праць;
- розкрити суть правил, якими керуються історики в дослідницькій роботі; поняття «історичний факт», «історичне дослідження»;
- удосконалити вміння підготувати повідомлення про історичний факт, спираючись на відомості з кількох джерел;
- пояснити зміст термінів і понять : «історичний факт» , «історичне дослідження»;
- навчити висловлювати своє ставлення до історичних фактів і осіб, подій власного життя.

розвивальна:

- розвивати абстрактне мислення за допомогою візуалізації;

виховна:

- виховувати інтерес до історії своєї держави;
- формувати вміння визначати значення для людини пам'яті про власне минуле;
- виховувати шанобливе ставлення до книг.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник «Вступ до історії» (В. С. Власова), атлас, ілюстративний та дидактичний матеріал.

Основні дати:

XI-початок XIIст.- літописне зведення «Повість минулих років»

XVII-XVIII ст.- літопис Самійла Величка.

Основні історичні постаті: Нестор літописець, Самійло Величко.

План уроку

1. Рукописні книги – пам`ятки історії .
2. «Повість минулих літ» літописця Нестора .
3. Літопис Самійла Величка.

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
3 хв	I. Організаційний	Оголошення теми і основних завдань уроку.		

7 хв	II. Перевірка домашнього завдання	Фронтальне опитування.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чим займаються історики? 2. Що таке історичний факт? 3. Кого ми називаємо історичною особою? 4. Як проводиться історичне дослідження? 	Залучено всі Логічна/ інформаційна
5 хв	III.Актуалізаційний етап	Учитель роздає учням два великі аркуші паперу на яких записані ключові питання теми .	Метод « Пущений по колу аркуш паперу» Учні записують запитання на які б хотіли отримати відповіді в продовж уроку .	Мовленнєва

20 хв	V Етап вивчення нового матеріалу	<p style="text-align: center;">I.</p> <p>Писемність на наших землях почала активно поширюватися із прийняттям християнства. Зокрема , першими літописцями були монахи. Книги поєднували думки і ідеї автора із майстерністю художника ,друкаря , які створювали її зовнішній вигляд.</p> <p>Книг , які дійшли до нас з часів Київської Русі , збереглося не багато . Це пов'язано з дорогою вартістю книг , із матеріалом з якого вони виготовлялися, із пожежами , які часто виникали. Але ті , що збереглися мають для вивчення історії дуже велике значення. Однією із найстаріших книг є « Остромирове Євангеліє».</p> <p>Презентація дітям тексту з історичних джерел</p> <p><i>Слайд 1-3</i></p>	<p>Колективна робота з підручником.(ст.152-153)</p> <p>Робота з документом</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Про яку історичну подію йдеться в уривку? (Щербан) 2. Коли вона відбулася? (Микитин) 	<p>Інформаційна/ Логічна</p> <p>хронологічна</p>
----------	-------------------------------------	---	---	--

II.

Під час уроків української літератури учні вже знайомилися з темою « Літописні оповідання».

Слайд 4

Нестор Літописець (близько 1056, Київ — † близько 1114, Київ) – преподобний, київський літописець та письменник.

Автор «Повісті минулих літ».

Цей твір складений на основі сучасних автору подій і архівних літописів, народних переказів та оповідань.

Нестор-літописець у 1107 р. вирушає до Володимир-Волинського та у Зимненський Святогірський монастирі на пошуки першоджерел. Унаслідок чого Волинський літопис було включено до «Повісті врем'яних літ» майже в повному обсязі.

«Повість врем'яних літ» було завершено близько 1113 року.

Робота з поняттями

Записати в зошит

Літопис-це щорічні записи важливих подій..

логічна

		<p style="text-align: center;">III.</p> <p>Перегляд презентації «Козацькі літописи» за посиланням : https://www.youtube.com/watch?v=LG5nbjNHzxk</p>	<p style="text-align: center;">Робота з історичним джерелом.</p> <p>Яке значення для збереження історії має праця Нестора літописця? (Жорній)</p> <p style="text-align: center;">Бесіда за запитаннями .</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Що таке козацькі літописи ? (Цьомко) 2. Які козацькі літописи згадуються у презентації?(Гавриш) 3. Ким був Самійло Величко? (Михальчук) 4. Яке значення козацьких літописів для вивчення історії України? (Чуйко) 	<p>Логічна/ мовленнєва/ Інформаційна</p> <p>Логічна/ мовленнєва/ Інформаційна</p> <p>Інформаційна</p> <p>Мовленнєва</p> <p>Мовленнєва</p>
--	--	--	--	---

	VI. Закріплення нових знань	Учні працюють з плакатами , які отримали на початку уроку . Зачитують запитання на які вони хотіли отримати відповіді. Якщо вони отримали відповідь запитання закреслюють , якщо ні , чи відповідь була незрозумілою учитель повертається до цього питання і відповідає на нього.	Вправа «Три конверти» Учитель роздає учням три конверти на одному зображено +, на другому- , на третьому ?. Учні записують на аркушах паперу, що вони нового дізналися на уроці , і ставлять їх у конверти із +. На інших аркушах записують , що їх було нецікаво , і залишають у конвертах із -. На третіх аркушах записують , що ще вони б хотіли дізнатися з цієї теми , і залишають їх у конвертах із ?.	інформаційна
3 хв	VI. Підсумки уроку	Отже , сьогодні на уроці ми дізналися про історичні праці в яких описується історія нашої держави в період Київської Русі та Гетьманщини. Також познайомилися із творчістю Нестора Літописця та Самійла Величка. Бачимо, який великий внесок зробили вони в справу вивчення історії України . Завдяки їхній праці ми можемо мандрувати сторінками історії , робити висновки і пишатися нашими відважними козаками- воїнами.		
2 хв	VIII. Домашнє завдання	Опрацювати конспект.	Творче завдання за бажанням Уявіть себе сучасним літописцем . Запишіть невеличкий літопис вашого життя протягом двох минулих років.	